

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының
ғылыми, ақпараттық-талдамалы журналы
Научный информационно-аналитический журнал
Павлодарского государственного педагогического института

2004 жылдан шығады
Издается с 2004 года

**ҚАЗАҚСТАН
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ХАБАРШЫСЫ**

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
ВЕСТНИК
КАЗАХСТАНА**

4 2017

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК КАЗАХСТАНА
СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет средства массовой информации
№9076-Ж
выдано Министерством культуры, информации и спорта
Республики Казахстан
25.05 2008 года

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

А. Нухулы, доктор химических наук, профессор

Зам. главного редактора

А.С. Ильясова, кандидат исторических наук

Ответственный секретарь

Д.Ж. Сакенов, кандидат пед. наук, профессор (ПГПИ)

Члены редакционной коллегии

А.К. Кусаинов, доктор пед. наук, профессор, лауреат Государственной премии РК, президент Академии педагогических наук Казахстана

Д. Камзабекулы, доктор филологических наук, профессор (ЕНУ им. Л.Н. Гумилева)

Р.К. Толеубаева, доктор педагогических наук, профессор (КазНПУ им. Абая)

Г.К. Ахметова, доктор пед. наук, профессор, председатель правления АО «НЦПС Орлеу»

К.К. Жампеисова, доктор пед. наук, профессор (КазНПУ им. Абая)

В.В. Егоров, доктор пед. наук, профессор (КарГТУ)

С.К. Бердыбаева, доктор пед. наук, профессор (КазНУ им. аль-Фараби)

Н.С. Сафаев, доктор пед. наук, профессор (ТГУ им. Низами, г. Ташкент)

А.А. Петрусевиц, доктор пед. наук, профессор (ОмГПУ, г. Омск)

Н.В. Чекалёва, доктор пед. наук, профессор (ОмГПУ, г. Омск)

А.Ф. Филатова, доктор пед. наук, профессор (ОмГПУ, г. Омск)

А.К. Нургалиева, доктор пед. наук (ПГПИ)

Г.Е. Отепова, доктор ист. наук (ПГПИ)

Д.Ж. Сакенов, кандидат пед. наук, профессор (ПГПИ)

С.Н. Сутжанов, доктор филол. наук (ПГПИ)

Ж.А. Усин, доктор пед. наук, профессор (ПГПИ)

Технический секретарь

Г.С. Салменова

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели.

Мнение авторов публикаций не всегда совпадает с мнением редакции.

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов.

Рукописи и диски не возвращаются.

При использовании материалов журнала ссылка на «Педагогический вестник Казахстана» обязательна.

© ПГПИ

*ПМПИ 55 жыл
55 лет ПГПИ*

М. Рахимжанова
Как будто вчера это было (интервью с Н.П. Балан) 4

**Д.Ж. Сакенов, Е.А. Шнайдер, Р. Байманов,
А. Кажмурагова, Ф. Сейтгалиева**
ПГПИ – это целая страна (К юбилею ПГПИ) 8

*Жоғары мектебінің өзекті мәселелері
Актуальные проблемы высшей школы*

Ы.Б. Шакаман
Білім беру жүйесіндегі оқыту бағыты 12

*Өлкетану
Краеведение*

М.Ш. Алинова
Топонимия улиц Павлодара 20

**Ж.А. Усин, Г.А. Усин, Ж.А. Усина,
А.А. Усина, А.А. Усина, А.Ж. Усина**
Значимость и итоги проведения Всемирной XXVIII зимней универ-
сиады в Алматы для Казахстана 25

Д.К. Оразалина
Абайдың жас ұрпаққа қалдырған өсиеті 32

*Ғылым мен білім берудегі қазіргі заманғы зерттеулер
Современные исследования в науке и образовании*

А.А. Нуржанова
Дидактические игры на уроках русского языка в начальной школе 38

Т.А. Сағатбекова
Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту 44

Авторларға арналған ереже 112

Правила для авторов 114

КАК БУДТО ВЧЕРА ЭТО БЫЛО

Впервые о Надежде Петровне Балан я услышала от одной из первых выпускниц института Валентины Васильевны Шершневой, когда искала материалы книги об истории вуза, его первом ректоре. «В Аксу живет человек, который тебе поможет, езжай к ней. Она не только одна из первых студенток вуза, но и первый секретарь институтского комитета комсомола, незаменимая помощница Анатолия Семеновича», – посоветовала Валентина Васильевна, дав мне домашний телефон этого человека. И вот я, договорившись о встрече, сижу с Надеждой Петровной в ее уютной квартире.

Передо мной лежат поистине исторические документы, относящиеся к периоду становления Павлодарского педагогического института. Студенческий билет Нади Балан, датированный 1963 годом, памятка делегату первой комсомольской конференции Павлодарского института, состоявшейся в 1964 году, с повесткой дня, регламентом и песнями, Устав первого комсомольского студенческого строительного отряда, многочисленные грамоты Надежды Петровны – и как комиссару первого стройотряда пединститута, и как комсомольскому вожаку, и как делегату первого (!) съезда женщин Павлодарской области... А сколько фотографий, запечатлевших не только студентов тех лет, но и первого ректора вуза Анатолия Семеновича Катеринина! Таких снимков, точно, не найти даже в нашем музейном архиве.

Напротив меня седовласая доброжелательная собеседница, которая до слез была растрогана вниманием руководства вуза, передавшего ей добрые слова пожеланий и гостинцы накануне Наурызза. За чашкой чая Надежда Петровна вернулась на более чем полвека назад, вспоминая первые годы института, свою студенческую молодость, дела давно минувших дней:

– Сама я родом из старинного русского города Ростова-на-Дону, в семье нас было восемь детей. Но не бедствовали, жили, как все в послевоенные годы. Я окончила политехникум связи и рванула в 1958 году на целину. Такими уж были мы, советские юноши и девушки, в ту пору романтики. Приехала в Павлодарскую область, где поработала в нескольких районах – везде же надо было налаживать связь, но в сердце больше всего запала Железинка. Места там красивые, околки березовые, Иртыш рядом. Конечно, после мягких и малоснежных ростовских зим злые павлодарские морозы радости не прибавляли. И хотя профессия у меня была востребованная, освоила я и трактор. В посевную не хватало рабочих рук, да и в уборку они были на вес золота, и мы, молодые целинники, садились за руль железного коня и помогали механизаторам. Стала вроде обывкаться на месте, и тут на глаза мне попала заметка, что в областном центре открывается пединститут. Решила се-

стренку Любу – как раз она школу окончила – позвать к себе из Ростова-на-Дону, отвезти поступать в новый вуз. Пусть, думаю, потом здесь со мной рядом и останется хоть одна родная душа. Поступать поехала она не одна, я поехала как старшая. Не заметила, как и сама стала студенткой нового института (смеется). Вот так, на пару с сестренкой, и сменила профессию связиста на профессию учителя.

– Надежда Петровна, за давностью лет открытие вуза связывают не со старым зданием седьмой школы, а с новым, нынешним, который был сдан в эксплуатацию тоже в 1962 году. Так где же на самом деле сдавали документы первые студенты вуза?

– В одноэтажном старом здании, которое и на самом деле было прежним зданием седьмой школы. Здание это историческое, там много чего до того размещалось. Это уже когда Анатолий Семенович (ректор – М.Р.) отвоевал для нас новое здание третьей школы, что располагалось по улице Куйбышева (ныне Торайгырова – М.Р.), мы первое время продолжали жить в старом здании, в новом – учились. Потом, когда обустроились полностью в новом здании, все перебрались туда. Там у нас и учебные аудитории были, и администрация с педагогами расположилась, и общежитие, в котором жили все приезжие студенты. На одном этаже парни, на другом – девушки. И учились там, и вечера проводили. В общем, настоящий второй дом. Жили дружно и весело, все друг друга знали – стали, как одна семья.

– После того, когда в вузе была создана комсомольская организация, которую студенты доверили возглавить Вам, чаще довелось общаться с Анатолием Семеновичем Катерининым, советоваться, может, даже спорить... Каким он Вам запомнился?

– Строгость и простота – я бы назвала, прежде всего, два этих качества, которые отличали нашего ректора. При всей его интеллигентности общения никто из нас, студентов, и подумать не мог о фамильярности. Хотя проявление любой инициативы наш ректор приветствовал, у нас многое делалось в вузе на общественных началах. Мы его крепко уважали, знали, как он заботится об институте и о нас. А Анатолий Семенович так искренне радовался нашим, даже вроде бы малюсеньким достижениям, что здесь уместно говорить о настоящей отеческой заботе. Он и нас учил, чтобы мы к родному вузу относились как к своему дому. Мебели в новом здании не хватало, так мы, студенты, в столярной мастерской сами ее делали, сами отличный спортзал соорудили. Агробиостанция, радиокружок – это тоже задумки ректора. Мы ни в чем не хотели уступать индустриальному. Была между двумя вузами некоторая состязательность. Когда у них стройотряд появился, некоторые из наших в него записались. Потом при поддержке Анатолия Семеновича создали свой стройотряд.

– Вот у меня в руках документы, связанные со стройотрядовским движением в пединституте и, в частности, с Вами – Почетная грамота облисполкома за участие в ССО, приветственное письмо обкома комсомола, областного штаба ССО в ознаменование 20-летия стройотрядовского движения как его ветерану. Там есть такие слова: «Вы во всем и всегда были первыми, по зову сердца пошли создавать студенческую планету – целину...». Какой она запомнилась эта стройотрядовская страда?

– Как одна из самых замечательных студенческих традиций. Поблажек нам, студентам пединститута, не было. Так же, как и бойцы из индустриального института, строили хозяйственные объекты на селе. Потом уже было пять отрядов, в каждом из которых – три десятка человек. За каждым отрядом были закреплены опытные мастера, как правило, студенты стройфака индустриального института. Ставили сельчанам концерты, когда заканчивался трудовой день. Отличием стройотрядов пединститута было то, что каждый из наших отрядов брал с собой на студенческую целину двух «трудных» подростков из школ и других детских учреждений Павлодара. Комиссарить в ССО было полезным для меня лично и тем, что только в совместном труде ты по-настоящему узнаешь каждого. Все, как на ладони – кто выкладывается на сто процентов, а кто (таких было мало, и в следующие сезоны их уже не брали) поехал только за длинным рублем.

– Как сложилась Ваша жизнь, кем трудятся дети? Что вспоминается из студенческих лет?

– Я благодарна студенческим годам – столько друзей, столько впечатлений. Столько живой работы. Какой у нас был ректор!.. Столько строилось зданий для вуза – два общежития сдали, затем новый корпус на Мира появился. Анатолий Семенович на этих стройках допоздна проводил. Мне же посчастливилось стоять у истоков комсомольской организации, первой ее возглавить, побывать на многих республиканских комсомольских конференциях и семинарах. Так ярко запомнилась поездка в Кремлевский Дворец съездов, где перед комсомольскими лидерами выступала тогда еще молодая Александра Пахмутова. В той поездке со мной была и Валентина Шершнева. Но моя комсомольская нагрузка нисколько не снимала спроса со стороны преподавателей. После окончания института я поступила работать на кафедру педагогики, сдала кандидатский минимум. Анатолий Семенович (ректор – М.Р.) советовал: «Ты, Надя, так срослась с комсомолом, напиши научную работу об его истории, становлении в нашей области. Интересная ведь может получиться диссертация». Сдала кандидатский минимум, но, к сожалению, человек предполагает, а Бог располагает. Вышла замуж, родились дети. Потом была другая деятельность, не менее ответственная и не менее интересная. Но все же как личность, как профессионал я сформировалась в стенах родного вуза. Конечно, са-

мое большое влияние на мое становление как личности оказал Анатолий Семенович, который сам работал буквально на износ. Зато сколько непосредственной радости было, когда мы заезжали в новые корпуса, когда – сами! – разбивали скверы около них!

Дети осуществили мои мечты – дочь Татьяна стала учителем, а сын Александр серьезно занялся наукой. Сейчас преподает в университете Омска. Дочь живет в Аксу, работает в 28-й школе. Все хорошо сложилось – муж добрый и работающий встретился, дети заботливыми выросли. Внучка сейчас радуется своими успехами. В 2009 году перенесла инсульт, родные, спасибо им, выходили. А родному вузу я как-то уже передавала архивные материалы, накануне одного из юбилеев, Вере в отдел кадров. Вот теперь буду ждать новый. Сколько бы лет ни прошло, а многие события как будто вчера произошли, помню... Вроде бы и не так давно совсем молоденькой ростовчанкой приехала в эти края, сейчас роднее этой земли и нет в мире. Здесь мой дом, моя семья. И институт, который дал путевку в большую жизнь. Успехов ему и процветания.

Так не хотелось завершать беседу, но нас с Надеждой Петровной ждали дела – мы начали разбирать старые фотографии. Все же удивительно, прошло пять десятков лет, а она до сих пор чувствует себя сопричастной делам родного вуза, радуется хорошим переменам в его стенах. Наверное, такие вот люди, как моя собеседница, и есть по-настоящему наш золотой фонд, наш бесценный духовный капитал... Люди, которые работали бок о бок с первым ректором, были его единомышленниками, формировали в далекие годы прообраз института.

Записала М. Рахимжанова

УДК 37.017.93

ПГПИ – ЭТО ЦЕЛАЯ СТРАНА
(К ЮБИЛЕЮ ПГПИ)

Д.Ж. Сакенов

*профессор Павлодарского государственного
педагогического института,
г. Павлодар, Казахстан*

*Е.А. Шнайдер, Р. Байманов,
А. Кажмуратова, Ф. Сейтгалиева*

*педагоги школы-гимназии №2 им. Гафу Кайырбекова,
г. Астана, Казахстан*

Аннотация

В статье приводятся поздравления к 55-летнему юбилею ПГПИ.

Ключевые слова: поздравления, 55 лет, юбилей, ПГПИ.

Найти нужные слова в день юбилея коллеги или одноклассника не так сложно, однако о словах поздравления с юбилеем вуза придётся крепко задуматься. Когда наступает большое событие целого учреждения, слова кажутся мелкими, а фразы, отражающие суть события, довольно сложно подобрать.

ПГПИ – это целая страна, где тесно живут, учатся и трудятся тысячи людей. ПГПИ – это одна из платформ для модернизации общества, в рамках реализации программной статьи Главы государства Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» [1].

В настоящее время ПГПИ – это крупный центр педагогического образования, науки и культуры, осуществляющий подготовку учителей по 26 специальностям высшего профессионального образования с гарантированным трудоустройством. По пяти из них подготовка учителей-предметников осуществляется со знанием английского языка. Это будущие учителя биологии, математики, физики, а также воспитатели дошкольных учреждений и учителя начальных классов. По 14 специальностям обучение осуществляется с применением дистанционной технологии.

ПГПИ подтвердил качество образовательных услуг путем успешного прохождения институциональной аккредитации. ПГПИ в генеральном рейтинге луч-

ших педагогических вузов занимает лидирующие позиции. Одной емкой фразой, звучным стихотворением или длинной прозаической речью нам нужно выразить признание всем людям, причастным к этому учреждению, достигая глубину сердца каждого из них, затронув струны их души [2].

Благодаря юбилейному 55-летнему вдохновению, мы без труда и временных затрат найдём нужные слова для пожеланий на такой масштабный юбилей, как 55 лет ПГПИ. Трепетные и нежные слова благодарности за знания, труд, красивые и оригинальные стихотворения [3], выразительные и добрые фразы пожеланий успехов и новых свершений дополняют поздравление, которое мы дарим в 55 лет ПГПИ.

И у нас есть шанс доставить радость всем людям, причастным к этому прекрасному празднику – 55 лет ПГПИ:

* * *

*Наш вуз, ведущий в регионе,
Собрал гостей на юбилей.
Как самый лучший в КЗланде,
Известный по округе всей.*

*Аппаратуру в обученье
Студентам предлагаешь ты.
Во всём своём обеспеченьи
Добился нужной высоты.*

*Дает нам знания стараясь,
Преподавательский состав.
С наукою соприкасаясь
И кадров кузницею став.*

*Всему желаем коллективу
Успехов в творческом пути.
С реформами альтернативу,
Необходимую найти.*

*Идти вперед и не сдаваться,
Освоить инноваций вал.
Чтоб благодарно улыбаться,
Всегда хотел студентов зал.*

* * *

*Две пятёрки – богатая цифра,
Юбилей вуза гласит,
Она лучше, чем прочие числа,
Она золотом ярким блестит,*

*Календарь перевозносит нам дату,
День осеннего сентября,
Значит, быть ПГПИ богатым,
Говорит за окошком листва,*

*Ну а мы же споем поздравление,
Очень искренне и от души,
Вы прочтите стихотворение,
А оно Вам исполнит мечты,*

*Для начала вузу здоровья желаем,
Нет дорожке его ничего,
Так же счастья для вуза гадаем,
Счастье, это, наверное, всё,*

*Так же сил, упорства большого,
Для ППС это важно всегда,
В целом, самого только благого,
Чтобы жизнь вуза вечной была!*

Поздравляем прекрасный вуз с юбилеем! В этот день много лет назад он был основан, чтобы превратиться в альма-матер для многих талантливых людей, настоящих профессионалов своего дела. С праздником! И пусть будущие поколения студентов будут достойны своих предшественников.

Список литературы

- 1. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания, Программная статья главы государства Н.А. Назарбаева, https://total.kz/ru/news/politika/nazarbaev_vzglyad_v_budushee_modernizatsiya_obschestvennogo_soznaniya.*
- 2. UNIVERSE ADIBA: Pedagogical novel / Janat Sakenov, Yelizaveta Shneider, Anna Zhantemirova, Fatima Zhantemirova. First edition. – Pavlodar: PGPI, 2016. – 103 p.*
- 3. Стихи. – М.: Россия, 2013.*

ПМПИ – Бұл бір үлкен ел (ПМПИ мерейтойы қарсаңында)

Д.Ж. Сакенов

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының профессоры,
Павлодар қ., Қазақстан

Е.А. Шнайдер, Р. Байманов, А. Кажмуратова, Ф. Сейтғалиева

Ғафу Қайырбеков атындағы № 2 мектеп-гимназиясының ұстаздары,
Астана қ., Қазақстан.

Андатпа

Мақалада ПМПИ 55 жылдық мерейтойы қарсаңында құттықтаулар келтіріледі.

Тірек сөздер: құттықтаулар, 55 жыл, мерейтойы, ПМПИ.

PSPI is the whole country (To the anniversary of PSPI)

J. Zh. Sakenov

Professor of Pavlodar State Pedagogical Institute,
Pavlodar, Kazakhstan

E.A. Schneider, R. Baimanov, A. Kazhmuratova, F. Seitgalieva

Teachers of school-gymnasium № 2 named. Gafu Kayyrbekova,
Astana, Kazakhstan

Summary

The article contains congratulations on the 55th anniversary of PSPI.

Key words: congratulations, 55 years, anniversary, PSPI.

ОӘК 37.014, 2.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ОҚЫТУ БАҒЫТЫ

Ы.Б. Шакаман

*Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының
профессоры, Павлодар қ., Қазақстан*

Аңдатпа

Мақалада Қазақстандағы білім беру жүйесінің негізі мен оқыту әдістерінің сипатына талдау жасалып, оқыту технологиясының жаңа қырлары, педагог мамандардың адамзатты оқытып тәрбиелеудегі білім беру шеберлігін шыңдау мәселесі туралы сөз болады.

Тірек сөздер: оқыту негізі, педагогтік шеберлік, оқыту технологиясы мен әдісі; тілдік, танымдық, кәсіби, ақпараттық, тұлғалық құзыреттіліктер, теория мен тәжірибе.

Адамзат үшін білім алу, білім беру мәселесі қашан да бірінші орында тұрмақ. Сондықтан оның өмір сүруінде білім қатар жүреді. Осыған байланысты білім беру жүйесі, білім негіздеу, қалыптастыру мазмұны адамзаттық даму мен заман ағымына қарай толығып, кемелденіп, жетіліп отырады. Білім беру/алу жүйесі, бір жағынан, адамдардың бір-біріне ықпалынан туындаса, екіншіден, тәжірибелік дағдының теориялық негіздемеге түсуінен қалыптасады. Тәжірибелік дағды түрлі әдіс-тәсілдер, амалдар арқылы жүйеленеді. Білім беруде тәжірибелік дағды сабақ өткізу арқылы негізделіп, «түсіндіру, үйрету, меңгерту, игерту, қалыптастыру» деген ұғымдармен мазмұндалып, «Оқыту» түсінігін жинақтап береді. Оқыту мәселесі тек өткізілетін пәндік сабақ негізін ғана қамтымайды, ол тәрбиені де қатар алып жүреді. Сабақ беру мен тәрбиелеу әрекеті қатар жүретіндіктен, жалпы оқытуды «педагогикалық оқыту» дейміз. Себебі педагог оқушысын/студентін білім беру, тәрбиелеу арқылы белгілі бір тұлға болу бағытына жетелеп отырады.

Оқыту білім беру, білім негіздеу, қалыптастыру мәселесін, білім беруге қатысты әдіс-тәсілдер жүйесін түсіндіреді. Осыған орай оқытуды түрлендіру, оқыту әдісін қолдана білуге қатысты қазір «Педагогикалық оқыту» тіркесінің орнына «Педагогикалық технология» (педагогтік қолданыс) ұғымы енді.

«Технология» атауы өткен ғасырдың 50 жылдары шет елде пайда болған, грекше шеберлік» ұғымын береді. Қазақша «әдістік қолданыс шеберлігі» десек болады. Бұл арада әдіс қолданысы туралы мәселе қозғалады. «Технология» сөзі, негізінен, техникаға қатысты бастау алған. Оның бастапқы мағынасы – метал-

ды өңдеудің әдіс-тәсілдік қолданысы. XX ғасырдан бастап бұл сөз педагогикалық оқыту әдісінде айтылатын болды: оқыту әдісінің қолданысы.

Педагогикада қалыптасқан «әдістеме» (методика) сөзі «технология» сөзімен мазмұны жағынан кеңейе түседі. «Әдістеме» оқыту әдістері туралы ілім болса, «технология» оқыту әдістерін шеберлікпен қолдану туралы ілім болып табылады. Бірақ екеуінің де қызметтік міндеті «тұлға тәрбиелеуге» бағытталады. «Әдістеме» оқыту-тәрбиелеудің әдіс-тәсіл түрлерін сипаттайды, «технология» оқыту-тәрбие үдерісінде басқару жүйесін реттеп, іске асырады.

Педагогикалық технологияның бірі – оқыту технологиясы. Оқыту технологиясы педагогикада XX ғасырда зерттеуге түсті. Ол білім беруді кеңейту, білім негізін ақпараттандыру, жаһандық байланыс жасауды арттырып отыруды көздейді. Педагогика саласында алдымен «тәрбие технологиясы» ұғымы келді. Бұл адамзатты өмір сүру дәуірімен деңгейлес тәрбиелеу қажеттілігінен туындады.

Қазір педагогикалық оқыту технологиясы жинақталып, барлық пәндік салаға қатысты (мәселен, тілді оқыту, тіл әдістемесіне қатысты) түрлері де жүйеленді. Педагогикалық оқыту технологиясы түсінігінің Қазақстандық білім беру жүйесінде қалыптасуы шетелдік оқыту жүйесі негізінде орын алды. Білім беруді жаңашаландыру бағыты мұғалім мен оқытушылардың сабақ беру әдісіне де өзгеріс әкелді. Бұл арнайы оқу орындарында мұғалім мен оқытушылардың біліктілікті жетілдіру курсы арқылы да жүзеге асырылып отыр. Сондай оқу орнының бірі – Назарбаев зияткерлік мектебі.

Аталмыш оқу орнында мұғалімдер мен оқытушылардың оқытуды түрлендіріп жүргізу біліктілігін арттыру үшін «Педагогтік шеберлік орталығы» ашылып, онда шетелдік технология (Кембридждік оқыту тәсілінің теориялық негізі) бойынша білім алып, тәжірибелік сынақтан өткен арнайы жаттықтырушы оқытушылар қызмет етеді. Орталықтың мақсаты – білім беру жүйесінде қызмет атқаратын мұғалім/оқытушылардың оқыту шеберліктерін жаңа бағытта жетілдіру. Осы орайда курс жүргізу барысында жаттықтырушы оқытушылар шетелдік оқыту технологиясындағы әдіс-тәсілдер теориясының негіздемесін түсіндіріп, тәжірибеде қолдану жолдарын үйретуде өз біліктіліктерін көрсете білді. Жалпы ПШО-ы жүргізетін біліктілікті жетілдіру курсы әр тыңдаушы оқытушының өз саласы бойынша құзіреттілік пен ұстанымға қаншалықты ие екендігін тануға мүмкіндік береді. Жаттықтырушылардың өздері сабақ беруде өз құзіреттіліктерін таныта алды. Өйткені кез келген тұлға (жаттықтырушы/оқытушы/мұғалім, т.б. көпшілік алдында бағыт беретін кез келген маман иесі) тиісті адами құзыреттілікті иелену керек.

Тұлғалық құзіреттілік мазмұны сегіз мәселені қамтиды: **тілдік құзыреттілік** – сөйлесу біліктілігі, тілдік білімі, сөз қолдану дағдысы; **кәсіби құзырет-**

тілік – маманның өзін өзі дамытуы, мамандығын меңгеруі, жаңа бағытта шыңдалуы, жетілуі; **қиындықтан шығу құзыреттілігі** (шешім таба білу) – кәсіби жағдайда туындаған қиындықта мамандығын мақсатына қарай орынды қолдана білу біліктілігі; **ақпараттық құзыреттілік** – нақты мақсатта қажетті ақпаратты таба білу/тани білу, талдап жеткізе білу, пайдалана білу, жаңа ақпаратты игеру алу біліктілігі; **қатысымдық құзыреттілік** – кез келген ортада байланысқа түсе білу; шығармашылық көзқарасын білдіріп, пікірлесе алу шеберлігі; **танымдық құзыреттілік** – кез келген білімді қабылдай алу, игере алу, кәсібін әлемдік таныммен ұштастыра білу; **әлеуметтік тұлғалық құзыреттілік** – кез келген жайғдайда тұлғалық, қоғамдық орнын көрсете алу, көзқарасын білдіруімен қоғамның ерекшелігіне сай қағиданы ұстана алу; пікірін қоғамға жеткізе алу; қоғамдық пікірмен үйлестіре алу; **мәдени танымдық құзыреттілік** – мамандығына қатысты көрініс тапқан ұлттық, мәдени-тарихи құндылықты меңгеру, пайдалану біліктілігі.

Педагогтік шеберлік орталығы жаттықтырушылары біліктілікті жетілдіру курсы өткізуде аталған құзыреттілік түрлерін игергендігі көрінеді.

ПШО-ындағы біліктілікті жетілдіру курсы «Оқу үшін бағалау мен оқуды бағалау», «Сын тұрғысынан ойлау», «Оқыту мен оқуда ақпараттық байланыс технологиясын қолдану», «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер», «Талантты және дарынды балаларды оқыту», «Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен оқу», «Оқытуды басқару және көшбасшылық» тақырыбындағы модульдік жіктеу бойынша өткізіледі. Әр модульдік тақырыптың өткізілуінде өзіндік мақсат-міндет бар. Жаттықтырушы тыңдаушыларға әр модульдік тақырыптағы әдіс-тәсілдер жүйесінің негізін түсіндіріп, қолдану ретін тәжірибе арқылы іске асырады. Бұл арада жаттықтырушының бұрынғы білім беру жүйесіндегі әдістемеден қазіргі әдістеменің қаншалықты ерекшеленетінін түсіндіре білу шеберлігі көрінеді. Алдында айтып кеткеніміздей, әдістеме оқыту әдістері туралы ілім негізін береді. Ендеше бұрынғы әдістеме негізі мен қазіргі әдістеме негізі деген нені көрсетеді? Қазіргі әдістеме негізі әдістердің қолданылу жүйесін түсіндіреді. Жаттықтырушылар курс жүргізуде осы мәселелер төңірегінде оқытудың әрбір әдісін қай модульдік технологияда қолданылу жайын жеткізеді.

Жалпы білім беру жүйесіндегі оқыту әдіс-тәсілдері педагогика, психология ғылыми саласы арқылы енгені түсінікті. Сондықтан педагогикалық оқыту технологиясы ұғымы пайда болды. Педагогика, психология саласында тәрбиелеу барысында туындаған әдістер, амал-тәсілдер басқа пәндерді оқытуда да қолданылады. Бұл бұрынғы білім беру жүйесінде де болған. «Жаңаша оқыту технологиясы» түсінігі енгенге дейін де қазіргі айтылып, түсіндіріліп жүрген әдіс-тәсілдер дәстүрлі оқытуда қолданыста кездесетін. Тек олар жекелеген әдіс түрінде ғана сипат алып, мазмұны ашылмай келді. Сонымен бірге олар нақты жүйедегі

атауға енбегендіктен, мақсат-міндеті нақтыланып, ғылыми теориялық жағынан негізделмегендіктен, «Әдістер жүйесі» деген категориялық атауда ғана болды. Қазіргі оқыту технологиясындағы әрбір әдіс кез келген тәжірибелі мұғалім/оқытушыға таңсық нәрсе емес. Мұндағы тың нәрсе оқыту әдісі мен жұмыс жүргізу түрінің модульдік қолданысқа жинақталып, ғылыми әдістемелік сипатта негізделуінде болып отыр.

Дәстүрлі оқыту бағытында да оқыту әдістері жекелеген құрал түрінде мұғалімнің қолдану ыңғайына қарай жүргізілді. Сабақ беруде әдіс түрінің нәтижесі де оқу үлгерімімен көрінетін. Эвристикалық әдіс, шығармашылық жұмыс жүргізу түрі, қиындықтан шығу әдісі (проблема шешу), топтық жұмыс жүргізу түрі, ұжымдық жұмыс, т.б. дәстүрлі оқытуда пәндік оқытудың әдісі ретінде емес, педагогикалық, психологиялық ыңғайлы жағдай туғызу мақсатында қарастырылып қолданылды. Қазіргі оқыту технологиясында осы тәрізді әдістер мен жұмыс жүргізу түрлері педагогика/психология саласынан толқыққанды қабылданып, салалық пәндік әдіс түріне айналып отыр.

Педагогтік шеберлік орталығындағы (ПШО) біліктілікті жетілдіру курсы арқылы тыңдаушылар жатттықтырушы-оқытушылардың сабағында Кембридждік білім жүйесінің негізі педагогикалық/психологиялық әдіс-тәсілдерді қолдануында екенін таныды, сөйтіп оларды белгілі бір мамандыққа қатысты пәндік салада пайдалану амалдарын игеріп, қажеттісін таңдауға бағыт алды. Мәселен, қазақ тілінің оқытылуында мұғалімнің/оқытушының пәндік, әдістемелік теориялық білім негізі толыққанды болуы тиіс. Бұл пәнде оқушылардың танымдық қабілетін ашу мен дамыту тілді оқыту арқылы; байқағыштық, ес-жады, ойлау, ауызша-жазбаша сөйлеу әрекеттерін жетілдіру, тілдік жадығаттармен жұмыс істей білу, тіл деректерін талдау іскерлігін қалыптастыру, т.б. жұмыс түрлері жүргізіледі. Бұл жағдайда пән мұғалімінің алдымен тіл білімдік негізі қаншалықты терең екені аңғарылады. Тілді оқытуда пән мұғалімі өзіндік тілдік әдістерді пайдаланады: бақылау, әңгімелесу, сұхбаттасу (интервью), монолог, диалог, тыңдалым, оқылым, жазылым, естілім, жалқылау/жинақтау (индуктив/дедуктив), деңгейлік, эвристикалық, бинарлық, түсіндірмелі, баяндау, т.б. әдістер. Пәнге қатысты мұғалім/оқытушының білімі терең болса, оқытуда қолданылатын әдістер өзінен өзі туындап жатады. Мұнда мұғалімнің білімі психология/педагогика теориясы бойынша шешімін табады. Оқушының психологиялық ерекшелігін, жадығатты қабылдау, есінде сақтау дағдысын білуге тырысу, жазу, сөйлеу мүмкіндіктерін тану психологиялық әдістер арқылы жүзеге асады. Психологиялық әдістерге тілдік сабаққа қатысты айтылған әдістер де жатады. Осы арқылы тілдік пәннің психологиялық негіздемесі көрінеді. Бұдан бөлек пәннің педагогикалық негіздемесі де анықталады. Өйткені тіл сабағы тек тіл үйренуді емес, тәрбие

беруді де жүзеге асырады, оқыту ұстанымдарына, тәрбиелік әдістерді негізге алады. Сондықтан тілде қолданылатын бақылау, қадағалау, тыңдалым, индуктив/дедуктив, сауалнама жүргізу, салыстыру, талдау, т. б. әдістері педагогикалық әдістер болып табылады.

Белгілі әдіскер ғалым Ә. Исабаев тілді оқытуда әдістерді жіктеп көрсеткен:

1) қазақ тілін **тәжірибелік жақтан** үйрету әдістері (тілді әдебиетпен байланыстыру әдісі, түсініксіз сөздерді үйрету әдісі, диалогтік/монологтік әдіс, ауызша түсіндіру/мазмұндау, мәнерлеп оқыту әдісі); 2) қазақ тілін **теориялық жақтан** үйрету әдістері (әңгіме, хабарлау, тәжірибе, түсіндіру және кітапты пайдалану әдістері); 3) қазақ тілін **теориялық/тәжірибелік жақтан** үйрету әдістері (талдау тілдік жадығаттың түрін өзгерту, мазмұндау, сөйлем құрау, шығарма, көшіру, диктант жаздыру әдістері) [2, 35 б.].

Қазіргі оқыту технологиясында айтылып жүрген әдістер ғалым Ә. Исабаевтың көрсеткен әдістерімен мазмұндас және қазіргі педагогикалық-психологиялық тәжірибелік зерттеу әдістері сияқты білім беру үдерісін ұйымдастыру жолдарын көрсетеді.

ПШО-ында жаңаша оқыту бағытындағы жаттықтырушылар ұсынған әдіс түрлері де осындай педагогикалық-психологиялық сипатта келетіндіктен, әр тыңдаушыға (оқытушыға) өз пәндік саласында қолдануға ыңғайлылығы жағынан таңдауына мүмкіндік береді.

Шымкент қаласы ПШО филиалының аға менеджері А.Ж. Егізбаевтың ұсынған әдістер, негізінен, мектеп-колледждерде қолдануда ыңғайлы әрі тиімді. А.Ж. Егізбаевтың ұсынған 50 әдісі педагогикалық-психологиялық мәселені шешуде ыңғайлы, сондықтан оларды белгілі бір пәнді оқытуда қолдануы жағынан жүйелеуге болады. Өйткені оқыту дегеніміз – педагогикалық-психологиялық жағдайды тану, білу, игерту, үйрету деген сөз. Ендеше әдістің керегін таңдай білу мұғалім/оқытушының өз саласын игерту ыңғайына қарай көрінеді.

Жаттықтырушы А.Ж. Егізбаевтың сабақ жүргізудегі ерекшелігі өзі үйреткен әдіс қолданысының мән-жайын ашып беруінде және тиімді жақтарын атап көрсетуінде болып отыр. Бұл арада жаттықтырушы ұсынған әр әдістің ғылыми теориялық та, тәжірибелік те негізін саралап беруге болады. Жаттықтырушы өзі ұсынған әдіс түрлерінің дереккөзін де көрсетіп, тарихи шығу жайын, әдіс авторын да айтып, жан-жақты білімділігін жеткізді. Сонымен қатар өз авторлығындағы әдістерін ұсынып, педагогтік шеберлігінің шыңдалғанын жеткізе білді. Осы жағынан алғанда жаттықтырушы А. Егізбаевтың оқытушы, педагог, әдіскер ретінде 6 модульдік оқытуда («Оқу үшін бағалау мен оқуды бағалау», «Сын тұрғысынан ойлау», «Оқыту мен оқуда ақпараттық байланыс технологиясын қолдану», «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер», «Талантты және дарынды балалар-

ды оқыту), «Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен оқу», «Оқытуды басқару және көшбасшылық») әдістерді қолдану жолдарын түсіндіруі, әдістерді ғылыми педагогикалық, психологиялық жақтан негіздеп беруі тыңдаушылардың көңілінен шықты.

Біз өз тарапымыздан осы жаттықтырушы ұсынған 50 әдісін тіл сабағы үшін дәрістік сабақта қолданылатындар, тәжірибелік сабақта қолданылатындар, ғылыми жұмыс жүргізуде қолданылатындар деп жіктедік. Бірақ сергіту сәтіне қатысты әдістерді есепке алмадық, өйткені оларды ыңғайына қарай дәріс пен тәжірибеде пайдалану жағы оқытушы/мұғалімнің шеберлігімен шешіледі.

Әрине, бұның бәрі – шартты жіктеу, өйткені ЖОО-ында ғылыми жұмыс жүргізу, ғылыми теориялық бағытта білім беру алдыңғы орында болады. Бұл жіктеу «Қазақ тілін оқыту әдістемесі» пәніне қатысты ыңғайлы әрі тиімді көрінеді, себебі педагогтік мамандықта оқытын студенттерге мектеп/колледжде сабақ жүргізетіндіктен, жаңа бағыттағы оқыту әдістерін теориялық та, тәжірибелік те жақтан игеру міндеттеледі.

ПШО-ының аға менеджері А.Ж. Егізбаев ұсынған әдістерді қолдану сипаты

№	Әдістер	Дәр.	Тәж.	Ғыл. жұм.
1	«Миға шабуыл» (әдіс)	+	+	
2	«Шаттық шеңбері» (сергіту сәті)			
3	«Ақылдың алты ойлау қалпағы» (Эдвард де Бонно)		+	
4	«Гүлмен тілек» (сергіту және топқа біріктіру)			
5	«Сұраққа жауап ал» әдісі (А.Ж. Егізбаев)	+	+	
6	«Галереяны шарлау» әдісі (Саймон Браунхилл)		+	
7	«Биопоема» әдісі		+	+
8	«Менің есімнің тарихы» әдісі А.Ж. Егізбаев		+	+
9	«Джигсо» әдісі Элиот Аронсон бойынша	+	+	
10	«INSERT» әдісі	+	+	+
11	«Кластер» әдісі	+	+	+
12	«Фишбоун» әдісі (постерде) Жапондық проф. Исикава		+	+
13	«Өрмекші» әдісі (постерде)		+	+
14	«Үштік» әдіс (Ойлан, жұптас, бөліс)		+	
15	«Эссе» немесе «Еркін әңгіме» әдісі	+	+	+
16	«Қар кесегі»		+	
17	«Заряд алу» (сергіту сәті) А.Ж. Егізбаев бойынша			
18	«Бұзық телефон» ойыны (Сергіту сәті)			

№	Әдістер	Дәр.	Тәж.	Ғыл. жұм.
19	«Бэкроним» әдісі		+	
20	SMART-мақсаттар	+	+	+
21	«Мюллердің ғажайып саны» тәсілі <i>Харизма (А. Подгузов)</i>		+	+
22	«Константинополь» (Ыстамбул) ойыны		+	
23	SWOT талдау	+	+	+
24	«Зерттеушілік конференциясы» әдісі	+	+	+
25	«Кейс-стади» әдісі	+	+	
26	«Дауыстап ойлау» әдісі		+	
27	«Шабдан, етартқыш, қоқыс жәшігі» әдісі		+	+
28	«Ыстық орындық -1, 2» әдісі	+	+	
29	«Бір минуттық әңгіме» тәсілі <i>Иен Майлс бойынша</i>	+	+	
30	«Кинометафора» әдісі <i>Харизма бойынша (Н. Баринова)</i>		+	+
31	«Қара жәшік» ішіндегі жұмыс	+	+	+
32	«Бес саусақ» әдісі		+	
33	«Ашық микрофон» әдісі <i>Саймон Браунхилл бойынша</i>		+	
34	«Шахмат» әдісі <i>Саймон Браунхилл бойынша</i>		+	
35	«Төрттік» әдіс (әке, ана, бала, дос) сергіту, топқа біріктіру		+	+
36	Ханшайым, айдаһар, Ханзада / сергіту <i>Харизма (Н. Баринова)</i>			
37	«Сұрақ ілмегі» әдісі		+	+
38	«Екі дұрыс, бір бұрыс» тәсілі		+	+
39	«Жалғасын тап» сергіту сәті		+	+
40	«Буклет» әдісі <i>Саймон Браунхилл бойынша</i>		+	
41	«Тормоз» ойыны Сергіту сәті (Қостанай МПИ)			
42	«Шеринг» әдісі <i>Харизма бойынша (Н. Баринова)</i>		+	+
43	«Ит пе, мысық па?» Сергіту сәті <i>Харизма (А. Подгузов)</i>			
44	«Эйлер шеңбері» әдісі <i>(А.Ж. Егизбаев)</i>		+	+
45	«МИКС» жаттығуы <i>(А.Ж. Егизбаев)</i>		+	
46	«Тепе-теңдік дөңгелегі» <i>Харизма бойынша (Н. Баринова)</i>		+	
47	«Кувәртка» әдісі <i>Иен Майлс бойынша</i>	+	+	
48	«Желпуіш» әдісі (Веер) <i>Саймон Браунхилл бойынша</i>	+		
49	«Ұшак» әдісі <i>Саймон Браунхилл бойынша</i>		+	
50	«Жасырын сөздер» ойыны (сергіту)			

Сонымен бірге ПШО-да біліктілікті жетілдірудегі ұсынылған әдістердің кейбірін теориялық пәндерде пайдалануға болады.

Жалпы алғанда, білім беру жүйесінде оқыту бағытын таңдауда дәстүрлі әдіс, жаңа әдіс түрлерін жіктеп көрсету шартты. Қай әдісті қалай қолдану керектігі мұғалімінің біліктілігі мен танымына, оқыту шеберлігіне негізделеді. Осыған байланысты ойымызды қазіргі оқыту бағытына лайық айтылған қазақ ғалымы, тіл танушы әрі әдіскер А. Байтұрсынұлының пікірімен тұжырымдағымыз келеді: «Әдіс керекшіліктен шығатын нәрсе. Әдістің жаман-жақсы болмағы жұмсалатын орнының керек қылуына қарай» [1, 357-б.].

Әдебиеттер

1. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы / А. Байтұрсынұлы. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 448 б.

2. Исабаев Ә. Қазақ тілін оқытудың дидактикалық негіздері / Ә. Исабаев. – Алматы: Қазақ университеті, 1993. – 160 б.

Направленность обучения в системе образования

Ы.Б. Шакаман

профессор Павлодарского государственного педагогического института, г. Павлодар, Казахстан

Аннотация

В статье анализируется основа системы образования Казахстана и методика обучения, раскрываются новые грани технологии обучения, проблема отточения профессионального мастерства педагогов, направленные на развитие молодого поколения посредством воспитания, образования, обучения.

Ключевые слова: основа обучения, педагогическое мастерство, технология обучения и методики; языковая, познавательная, профессиональная, информационная, личностная компетенции, теория и практика.

Orientation of education in the education system

Yr. B. Shakaman

Professor of Pavlodar State Pedagogical Institute, Pavlodar, Kazakhstan

Summary

In the article, a basis of the education system in Kazakhstan and teaching methods were analyzed, moreover, exploring new models for effective teaching, the professional skill of teachers are discussed

Key words: the basis of training, pedagogical skill, technology of teaching and methods, language, cognitive, professional, informative, personal competence, theory and practice.

УДК 908 (574.25)

ТОПОНИМИЯ УЛИЦ ПАВЛОДАРА

*М.Ш. Алинова**профессор Павлодарского государственного
педагогического института,
г. Павлодар, Казахстан**Аннотация*

В статье дается небольшой обзор истории развития названий улиц Павлодара за период от возникновения города до наших дней.

Ключевые слова: топонимия, улица, Павлодар, история.

Президент РК Н. Назарбаев написал в своей программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», что лучшей формой патриотизма является «изучение истории родного края в средних школах» [1]. Поэтому открытие рубрики «Краеведение» в журнале для педагогов считаю своевременным, где будущие и настоящие учителя смогут найти необходимый краеведческий материал.

Известно, что на месте нынешнего г. Павлодара была станица Коряковская, форпост на Иртыше [2]. Официальной датой возникновения станицы считается 1720 год, т. е. время начала строительства форпоста. Отсюда по р. Иртыш сплавляли соль, добытую на Коряковском озере.

Очень выгодная торговля с сибирскими городами, со степью, развернувшаяся в Коряковке, принесла местным купцам достаточно прибыли. Со временем коммерческая деятельность в условиях станицы стала сдерживаться определенными неудобствами: отсутствием банка, почты, нотариальной конторы и др. подобных учреждений, которые разрешалось иметь только городу.

Жители станицы начали ходатайствовать о переводе Коряковской станицы на городское положение. Это дело оказалось очень трудным и хлопотным, т. к. число жителей в Коряковке и количество жилых строений не соответствовало нормам даже заштатного города (т. е. города, не являющегося административным центром уезда). Но купечество было настойчиво. После неоднократных поездок в Омск к сибирскому генерал-губернатору, а также в Петербург, купцы добились своего: 4 апреля 1881 года (1831) станица Коряковская была переименована в город Павлодар.

Возникает вопрос: почему наш город назван именно так? Существовало мнение, высказанное бывшим директором областного музея Д.П. Багаевым, что город назван так в честь брата царствовавшего тогда Александра II. Впоследствии И.В. Лагутин, научный сотрудник того же музея, утверждал, что город получил такое название не в честь брата, а в честь новорожденного сына Павла.

Население города росло, появлялись различные ремесла и даже первые промышленные предприятия – ветряные мельницы. Много переселенцев осело здесь, часть городского населения составляли местные казахи.

Город был поделен на две части: мещанскую сторону и казачью станицу. Беднота ютилась в мазанках по окраинам, которые носили характерные названия – «Гусиный перелет», «Собачий остров», «Джатаки» и т. д. Городским же центром была базарная площадь с церковью. Эта была самая богатая часть города, где местные богачи жили в каменных строениях. Граница между мещанской стороной и казачьей станицей проходила по нынешней улице Луначарского, позже Куйбышева, в настоящее время – улица С. Торайгырова.

Все улицы, идущие перпендикулярно от Иртыша в степь, считались переулками и нумеровались: 1-ый, 2-ой, 3-ий и т. д.

В настоящее время они получили собственные названия:

- 1-ый переулок – улица Луначарского;
- 2-ой переулок – улица Интернациональная;
- 3-ий переулок – улица Бебеля;
- 4-ый переулок – улица Зиновьева;
- 5-ый переулок – улица Красноармейцев;
- 6-ой переулок – улица Тургенева;
- 7-ой переулок – улица Пушкина;
- 8-ой переулок – улица М. Лермонтова.

Улицы, параллельные Иртышу, имели название и до революции. Центральными улицами дореволюционного Павлодара были Телеграфная, Владимирская, Никольская, Троицкая. Свои наименования они получили по названиям церквей и религиозных праздников. На этих улицах были расположены каменные строения именитых владельцев города. Некоторые из них сохранились и до наших дней.

Названия улиц интересны своей изменчивостью – они живо реагируют на все крупные события, которые происходят в обществе, в них отражаются социальные изменения в обществе.

Например, после Великой Октябрьской революции произошла следующая смена названий:

- улица Владимирская – улица Ленина;
- улица Дзержинского – улица Троицкого – улица Троцкого;

- улица Никольская – улица Красные Зори;
- улица Воскресенская – улица 25 лет Октября;
- улица Самарская – улица Советов;
- улица Александровская – улица Володарского и т.п.

Но на этом смена названий не закончилась. После разоблачения меньшевиков Троцкого и Зиновьева улицы, носящие их имена, также были переименованы: улица Троцкого – в улицу Дзержинского, улица Зиновьева – в улицу Кирова.

По разным причинам были переименованы и другие улицы Павлодара, например, улица Красные Зори – в улицу Фрунзе, а улица Интернациональная – в улицу 40 лет ВЛКСМ.

Несколько слов о существовавшей раньше традиции нумеровать улицы городов и поселков. Например, в новом городе СССР Ангарске улицы сначала нумеровались, затем сочли это неудобным, и им присвоили собственные имена – Ленинская, Кировская, Московская и т. д.

Аналогичное явление можно было наблюдать и у нас, в г. Павлодаре: во вновь строящемся районе 2-го Павлодара первоначально улицы нумеровались – 1 линия, 2 линия и т. д. Затем жители этого микрорайона написали письмо в горисполком с просьбой – дать названия их улицам. Таким образом, появились в Павлодаре улицы Карагандинская (бывшая 11 линия), Кисловодская (бывшая 10 линия), Комсомольская (бывшая 9 линия) и т. д. Такая практика обозначения улиц нумерацией имеет место в США, где в некоторых городах почти нет названий улиц, а сохранились только их номера: 58 улица, 48-й проспект и т. п. У нас нумерация использовалась лишь как вспомогательное средство, когда улицам, носящим одинаковые названия, добавлялись цифры, например, улица 2-я Абая, улица 2-я Советов, 1 и 2 Зеленые переулки и т. д.

Семантический анализ названий улиц Павлодара показал, что их можно распределить, по-нашему мнению, по таким группам:

- по фамилиям выдающихся государственных деятелей (улицы Ленина, Энгельса, Чапаева, Куйбышева, Люксембург, Свердлова и т. д.). Особую группу образуют улицы, которым были присвоены имена наших знатных земляков (улицы Теплова, Пахомова, Баратбаева, Катаева, Камзина, Муткенова и т. д.);
- по названиям городов, краев и республик СССР (улицы Якутская, Чимкентская, Украинская, Таллина, Дальневосточная, Казахская, Актюбинская, Бакинская, Ленинградская и т. д.);
- по знаменательным событиям и датам (улицы Советов, 40 лет ВЛКСМ, 29 ноября, проспект Победы, 25 лет Октября и т. д.);
- по названиям райцентров и городов нашей области (улицы Экибастузская, Лебяжинская, Бескарагайская, Качирская, Иртышская, Баянаульская и др.);

– по особенностям местоположения (улицы Речная, пос. Хромзавод, Путейская, Песочная, Береговая, Заводской переулок, Водопроводная, Северная, Прибрежная и т. д.);

– улицы, в названиях которых отражены особенности зеленой растительности – Садовая, Лесная, Парковая, Зеленые переулки, Садовый переулок;

– по географическим названиям рек, озер и гор СССР (улицы Ленская, Саянская, Балхашская, Иссыкульская, Волжская, Онежская, Обская, Двинская, Байкальская и т. д.).

Данный блок статьи представляет собой обзор топонимии улиц Павлодара по состоянию на 60-е годы прошлого столетия.

Новые времена, другие общественные и социальные явления – все это находит отражение в топонимии г. Павлодара: появляются новые улицы, происходит процесс переименования устаревших названий улиц и площадей.

Так, в 1985 году в связи со 150-летием со дня рождения казахского народного акына-импровизатора Ж. Мусы Байжанова на карте Павлодара появилась улица Жаяу Мусы, а к 100-летию юбилею поэта-демократа С. Торайгырова улица Куйбышева была переименована в улицу С. Торайгырова. В связи с 80-летием со дня рождения русского писателя Всеволода Иванова, уроженца с. Лебяжье Павлодарской области, одна из улиц Павлодара была обозначена его именем [5].

Данью талантам наших земляков можно считать присвоение улице Бебеля имени Естая, в честь известного казахского акына-импровизатора Естая Беркимбаева, а имени Майры, народной певицы, уроженки Павлодара, одной из новых улиц новостроек г. Павлодара.

В эти годы происходит в Павлодаре активный переход от цифровой нумерации проездов, линий пос. Лесозавода к обозначению собственным именем. Так, 36-й проезд Лесозавода был переименован в честь казахского писателя-драматурга и педагога, погибшего в годы репрессий, Жусупбека Аймауытова, а 32-й проезд поселка получил название улицы Ауэзова. Именем казахского народного акына-импровизатора Т. Аргынбаева названа 1-я линия в пос. Лесозавод, а 25-й широтный проезд, начиная с 1991 года, носит фамилию народного артиста КазССР К. Байжанова.

Как видно из далеко неполного обзора истории именования улиц Павлодара, в нем отражаются те или иные, происходящие в обществе, социально-значимые события и явления.

Таким образом, топонимия, как совокупность географических названий, является одним из важнейших источников для региональной истории, позволяет организовать серьезную краеведческую работу в рамках программы «Туған жер».

Список литературы

1. Назарбаев Н.А. *Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания* / Н.А. Назарбаев // *Казахстанская правда*. – 2017. – 13 апреля.
2. Соколкин Э.Д. *Павлодар: историко-информационный путеводитель* / Э.Д. Соколкин. – *Алма-Ата: Казахстан*, 1982. – 96 с.
3. Кузнецова З.В. *Павлодарская область* / З.В. Кузнецова. – *Алма-Ата: АН КазССР*, 1958. – 71 с.
4. Пфейфер Н.Э. *Развитие просвещения в Павлодарском Прииртышье: учебное пособие*. – Н.Э. Пфейфер, Е.И. Бурдина. – *Алматы: Ғылым*, 2004. – 364 с.
5. Соколкин Э.Д. *Улицы нашего города* / Э.Д. Соколкин. – *Павлодар*, 2007. – 416 с.

Павлодар қаласының көшелер топонимиясы

М.Ш. Алинова

Кәсіптік оқытудың теориясы және әдістемесі кафедрасы

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институты, Павлодар қ., Қазақстан

Андатпа

Мақалада Павлодардың қала болуынан бастап бүгінгі күнге дейінгі көше атауларының даму тарихына шағын шолу беріледі.

Тірек сөздер: топонимия, көше, Павлодар, тарих.

Toponymy Pavlodar's streets

M.Sh. Alinova

Theory and methods of professional education department

Pavlodar State Pedagogical Institute, Pavlodar, Kazakhstan

Abstract

Article reviews history of Pavlodar's street names development from its foundation until nowadays.

Key words: toponymy, street, Pavlodar, history.

УДК 796.085

ЗНАЧИМОСТЬ И ИТОГИ ПРОВЕДЕНИЯ ВСЕМИРНОЙ XXVIII ЗИМНЕЙ УНИВЕРСИАДЫ В АЛМАТЫ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

Ж.А. Усин

профессор Павлодарского государственного педагогического института, г. Павлодар, Казахстан

Г.А. Усин

преподаватель колледжа, г. Павлодар, Казахстан

Ж.А. Усина

доцент Павлодарского государственного педагогического института, г. Павлодар, Казахстан

А.А. Усина

учитель Кызылкакской средней школы, Павлодарской области, Казахстан

А.А. Усина

учитель СОШ №28, г. Павлодар, Казахстан

А.Ж. Усина

ученица Назарбаев Интеллектуальной школы, г. Павлодар, Казахстан

Аннотация

В данной статье говорится о значимости и итогах проведения Всемирной XXVIII зимней Универсиады для Республики Казахстан.

Ключевые слова: Универсиада – 2017, студенческий спорт, FISU, объекты Универсиады, победители и призеры Казахстана

Всемирные Универсиады – это главный спортивный молодежный форум планеты, удостоиться права проведения которого становится очень почетным и престижным для любой страны мира. Универсиада перестала быть просто спортивным событием и является колоссальным стимулом для развития территории, на которой она проходит и создает долгосрочные позитивные социальные и экономические изменения, устанавливает новые стандарты жизни, популяризирует физическую культуру и спорт в молодежной среде [1].

История студенческого спорта берет начало в 1905 году, когда в США прошли первые международные соревнования учащейся молодежи. Первые Всемирные студенческие игры состоялись в Париже в 1923 году. Однако первые спортивные состязания, получившие название Универсиада, прошли в 1959 году в итальянском Турине. За минувшие годы Универсиада стала одним из самых значимых международных массово-спортивных и культурных событий в мире. Одной из главных целей Универсиады является продвижение спорта как одного из важных элементов образовательной системы.

Официальное решение о проведении Универсиады в Алматы было принято на голосовании Международной федерации университетского спорта (FISU) 29 ноября 2011 года, состоявшейся в Брюсселе. Таким образом, Алматы стал столицей XXVIII зимней Универсиады 2017 года – впервые на постсоветском пространстве. До этого спортивные молодежные игры, но только летние, принимали Москва в 1973 году и Казань в 2013 году. 15 февраля 2015 года в испанской Гранаде прошла торжественная церемония передачи флага Универсиады РК городу Алматы.

XXVIII зимняя Всемирная Универсиада прошла в период с 29 января по 8 февраля 2017 года. По данным, в ней приняли участие свыше 1613 спортсменов из 54 стран, входящих в альянс FISU.

Инфраструктурной базой для подготовки мегаполиса к крупному спортивному событию стали объекты, построенные для проведения 7-х зимних Азиатских игр 2011 года. В частности, были задействованы Международный комплекс лыжных трамплинов «Сункар», Дворец спорта им. Б. Шолака и Лыжный биатлонный стадион в Алматинской области. Также спортивные соревнования прошли на высокогорном катке «Медеу» и горнолыжном курорте «Шымбулак». Для нужд Универсиады дополнительно возводились Ледовый дворец, Ледовая арена и Атлетическая деревня [2].

Международный комплекс лыжных трамплинов «Сункар»

Состоит из двух зон: МКЛТ «СУНКАР» и Лыжный стадион МКЛТ «СУНКАР». Год постройки: 2010 год. Общая площадь: 15,1377 га. Площадь застройки: 44 583,9 кв. м. Количество мест для зрителей: 5200. Спортивные дисциплины, проводимые на объекте, – прыжки на лыжах с трамплина, лыжное двоеборье.

Дворец спорта и культуры имени Балуана Шолака

Год постройки: ноябрь 1967 года. Вместимость: 5000 человек.

Дворец состоит из основной арены и малой арены. Дворец спорта и культуры им. Балуан Шолака насчитывает 50-летнюю историю и назван в честь прославленного казахского борца, акына и композитора Балуана Шолака (1864–1919 гг.). На момент постройки в 1967 году спортивный объект имел ледовую арену, машин-

ное отделение для подготовки искусственного льда, медицинские и методические кабинеты. В 2010 году Дворец спорта был реконструирован в соответствии с международными стандартами к проведению VII зимних Азиатских игр. В настоящее время во Дворце спорта проходят спортивные состязания континентального и мирового уровня по олимпийским видам спорта. В ноябре 2015 года здесь прошли Тихоокеанско-Азиатские чемпионаты по керлингу, которые были отборочными к чемпионату мира 2016 года и тестовыми к зимней Универсиаде 2017 года. Во время игр основная арена приняла хоккей с шайбой (женщины). Малая арена приняла шорт-трек.

Высокогорный каток «Медеу»

Год постройки: 1972 г. Вместимость: 8300 мест.

«Медеу» является крупнейшим в мире высокогорным комплексом для зимних видов спорта. Широкую популярность катку «Медеу» обеспечил мягкий климат в ущелье, высокогорье, невысокое атмосферное давление и чистая горная вода для заливки льда. Поверхность искусственного ледового поля составляет 10,5 тысяч кв. м, что позволяет проводить соревнования по конькобежному спорту, хоккею и фигурному катанию. Начиная с 1972 года на «Медеу» было установлено более 120 мировых рекордов. В этой связи высокогорный каток был прозван «фабрикой рекордов». После проведения модернизации к VII Азиатским играм каток усовершенствовался. Сейчас «Медеу» является популярным местом для катания на коньках как для жителей Алматы, так и для гостей города. Во время Игр комплекс принял соревнования по конькобежному спорту.

Горнолыжный курорт «Шымбулак»

Расположен: в ущелье Заилийского Алатау на высоте 2260 м над уровнем моря. Год постройки: 1954 г. Горнолыжный курорт «Шымбулак» был основан в 1954 году, с этого периода «Шымбулак» становится тренировочной базой для советских спортсменов по горнолыжному спорту. Средняя температура воздуха летом достигает +20°C, зимой –7°C. Курорт Шымбулак был значительно реконструирован: общая протяженность трасс с 6 км увеличена в среднем вдвое. Трассы аттестованы Международной федерацией горнолыжного спорта (FIS). К проведению Азиатских игр в 2011 году была построена суперсовременная канатная дорога от высокогорного спортивного комплекса «Медеу» до горнолыжной базы, где функционируют 114 комфортабельных кабинок, пропускная способность дороги составляет 2500–3000 человек в час. Данная канатная дорога является третьей в мире по протяженности (4,5 км). Во время Игр комплекс принял соревнования по горным лыжам, сноуборду и фристайлу.

Алматы арена

Количество мест для зрителей: 12000. Общая площадь территории: 10,734 га. Общая площадь застройки: 29 710,94 кв. м. Ледовый дворец состоит из арены для фигурного катания на 12000 мест и арены для кёрлинга на 475 мест. Ледовый дворец является самым большим спортивным объектом Зимней Универсиады – 2017. Многофункциональный комплекс, являясь наследием Универсиады, станет одним из ведущих спортивных сооружений Казахстана и будет способен привлекать около 600 тысяч зрителей ежегодно. Объект запроектирован с возможностью трансформации ледовых покрытий в площадки для волейбола, баскетбола, мини-футбола и т. д. Для проведения масштабных концертов предусмотрены современные решения по сценическому звуку и свету. Объект отлично спланирован для проведения конференций, форумов и выставок различного уровня с оборудованными залами, переговорными и др. Ледовый дворец станет постоянным тренировочным объектом для профессиональных спортсменов. При этом использование ледовых арен будет доступно и всем желающим (массовые катания, проведение любительских соревнований, организация спортивных секций и др.). Во время Игр во Дворце прошли церемонии – открытия и закрытия, фигурное катание на арене для фигурного катания, кёрлинг на арене для кёрлинга.

Халық арена

Количество мест для зрителей: 3000. Общая площадь территории: 10,9295 га. Общая площадь застройки: 20 293,5 кв. м. Объект состоит из многофункциональной, универсальной ледовой арены на 3 000 зрительских мест и малой арены с трибунами на 300 зрительских мест. Объект запроектирован с возможностью трансформации ледовых покрытий в площадки для волейбола, баскетбола, мини-футбола и т. д. Во время Игр арена приняла соревнования по хоккею с шайбой среди мужчин.

Атлетическая деревня

Количество мест для жителей: 5000. Общая площадь: 24,41 га. Площадь застройки: 23 977,66 кв. м. Атлетическая деревня – жилой комплекс состоит из 14 зданий и 3 блоков обслуживания, расположенных английской буквой U (Universiade). По архитектурному замыслу, все объекты образуют силуэт солнечного человека, известного по изображению на древних наскальных рисунках. Между 14-этажными жилыми зданиями расположен главный административный центр – операционный блок, в котором во время Универсиады будет располагаться офис организаторов FISU, столовая, рассчитанная на обслуживание 1000 человек, зона отдыха. Здесь организован Музей традиционных музыкальных инструментов с использованием интерактивных технологий. В рамках зимней Универсиады в Казахстане были проведены состязания по 12 спортивным дисциплинам (8 обязательных и 4 дополнительных). Обязательные виды спорта: фигурное катание, шорт-трек, гор-

нолыжный спорт, сноубординг, биатлон, лыжная гонка, хоккей с шайбой, керлинг. Добавочными видами спорта, которые включаются по предложению принимающей стороны, стали прыжки на лыжах с трамплина, лыжное двоеборье, фристайл, конькобежный спорт.

Студенческая сборная Казахстана имеет опыт участия в восьми зимних Универсиадах. За это время в копилке сборной Казахстана набралось 43 награды.

В соревнованиях зимней Универсиады 2017 года приняли участие 1613 спортсменов из 54 стран мира. Соревнования прошли по 12 видам спорта, было разыграно 85 комплектов медалей. Казахстанские атлеты добились наилучшего результата за всю историю выступления на зимних студенческих играх, завоевав 11 золотых, 7 серебряных и 16 бронзовых медалей. Двумя годами ранее на Универсиаде в Гранаде 2015 года казахстанцы завоевали лишь 5 золотых, 6 серебряных медалей, этот показатель был лучшим до Универсиады в Алматы [3].

Также в организации соревнований было задействовано около 3000 волонтеров (в том числе зарубежных). В проведении Универсиады было задействовано 127 международных судей и около 600 национальных технических специалистов.

Больше всех золотые медалей в копилку команды Казахстана принесли фристайлеры (могулисты и акробаты), биатлонисты и лыжники, из 11 золотых медалей на их счету 10. Немного разочаровали болельщиков конькобежцы и шорт-трекисты, которые должны были взять, как минимум, одну золотую медаль. Для участия в Универсиаде в Алматы в сборную Казахстана был включен 171 спортсмен, в числе которых призер Олимпийских игр 2014 года, призеры чемпионатов мира, победители этапов Кубка мира. Самым молодым спортсменом в составе сборной Казахстана на Универсиаде в Алматы стала 17-летняя фигуристка Айза Мамбекова. Сборная Казахстана на домашней Универсиаде выступила во всех видах спорта. Самое большое представительство казахстанцев было в хоккее (мужская и женская команда) (46), конькобежном спорте (20), биатлоне (16), лыжных гонках (16), сноуборде (12) и шорт-треке (11). Могулистка Юлия Галышева на сегодняшний день является самой титулованной спортсменкой в составе сборной Казахстана, на ее счету 3 золотые медали зимних Универсиад, к своей золотой медали, которую завоевала на Универсиаде в 2015 году, она добавила еще два золота домашней Универсиады.

Цифры и факты: победители и призеры Казахстана

«Золото» команде принесли: биатлонистки Галина Вишневская (спринт, масс-старт) и Алина Райкова (индивидуальная гонка), лыжники Иван Люфт (спринт) и дуэт Анна Шевченко – Олжас Климин (смешанный командный спринт), фигурист Денис Тен (свободное катание) и фристайлисты Юлия Галышева (могул, парал-

лельный могул), Дмитрий Рейхерд (могул, двойной могул) и дуэт Жанбота Алдабергенова – Баглан Инкарбек (смешанная командная акробатика).

Серебряные медали принесли: биатлонисты Галина Вишневская (индивидуальная гонка), Роман Еремин (масс-старт) и команда в составе Галины Вишневской, Дарьи Усановой, Василия Подкорытова и Антона Пантова (смешанная эстафета), мужская (Сергей Малышев, Виталий Пухкало, Ринат Мухин, Олжас Климин) и женская (Анна Шевченко, Ольга Мандрика, Ирина Быкова) сборные по лыжным гонкам (обе – эстафета), фристайлистка Жибек Арапбаева (акробатика), шорт-трекист Абзал Ажгалиев (500 метров) и мужская сборная по хоккею.

Бронзовые медали принесли: биатлонисты Роман Еремин (спринт) и Антон Пантов (масс-старт), лыжники Анна Шевченко (индивидуальная гонка, гонка преследования и масс-старт), Анна Стоян (спринт) и Сергей Малышев (масс-старт), фристайлисты Павел Колмаков (могул, двойной могул) и Жанбота Алдабергенова (акробатика), конькобежка Екатерина Айдова (1000 метров, 1500 метров) и шорт-трекисты Денис Никиша (500 метров, 1000 метров), Нурберген Жумагазиев (1500 метров) и мужская (Абзал Ажгалиев, Айдар Бекжанов, Нуртилек Кажгали, Денис Никиша, Нурберген Жумагазиев) и женская (Ким Йонг А, Анастасия Крестова, Анита Нагай, Ольга Тихонова, Мадина Жанбусинова) команды (обе – эстафета).

Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев поздравил национальную сборную Казахстана с успешным выступлением на 28-й Всемирной зимней универсиаде. «Второе общекомандное место Казахстана, завоеванное вами в упорной борьбе, – это высокий престиж страны, показатель развития массового спорта. Вы продемонстрировали высший уровень подготовки, стремление и волю к победе, еще раз подтвердив славу казахстанской спортивной школы», – говорится в поздравлении.

Глава государства также отметил, что Универсиада–2017 стала поистине настоящим праздником спорта для всех казахстанцев. «Победы наших спортсменов должны стать хорошим стимулом для дальнейшего развития зимних видов спорта, примером для следующего поколения», – подчеркнул он [4].

Список литературы

- 1. Статья в сборнике О рефлексии наследия XXVII Всемирной летней универсиады «Казань–2013» в пропаганде университетского спорта. – 105 с.*
- 2. Болдырев Б.Н. Доклад о зимней универсиады – к олимпиаде / Б.Н. Болдырев, И.Ф. Андрущишин. – 04.02.2017. – 51 с.*
- 3. Доржсурэнгийн Жаргалсайхан. Кайрат Закирьянов Студенческий спорт и всемирные универсиады. – Алматы, 2016. – 255 с.*

4. Астана. 8 февраль. *Kazakhstan Today* – Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев поздравил национальную сборную Казахстана с успешным выступлением на 28-й Всемирной зимней универсиаде.

XXVIII Дүниежүзілік қысқы Универсиаданың Алматыда өткізуі Қазақстан үшін маңыздылығы мен қорытындылары

Ж.А. Усин

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының профессоры

Павлодар қ., Қазақстан

Г.А. Усин

колледж оқытушысы, Павлодар қ., Қазақстан

Усина Ж. А.

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының доценті

Павлодар қ., Қазақстан

А.А. Усина

Қызылқак орта мектебі мұғалімі, Павлодар облысы, Қазақстан

А.А. Усина

СОШ №28 мұғалімі, Павлодар қ., Қазақстан

А.Ж. Усина

Назарбаев Зияткерлік мектебінің оқушысы, Павлодар қ., Қазақстан

Андатпа

Мақалада XXVIII Дүниежүзілік қысқы Универсиаданың Алматыда өткізуі Қазақстан үшін маңыздылығы мен қорытындылары айқындалған.

Тірек сөздер: Универсиада 2017, студенттік спорт (FISU), нысандар Универсиада жеңімпаздары мен жүлдегерлері Қазақстан.

The significance and outcome of the XXVIII world winter Universiade in Almaty in Kazakhstan

Zh.A. Usin

professor of the Pavlodar state Pedagogical institute,

Pavlodar, Kazakhstan

G.A. Usin

teacher of college, Pavlodar, Kazakhstan

Zh.A. Usina

associate professor Pavlodar state Pedagogical institute,

Pavlodar, Kazakhstan

A.A. Usina
teacher of Kyzylkasky high school, Pavlodar region, Kazakhstan

A.A. Usina
teacher of SOSh No. 28, Pavlodar, Kazakhstan

A.Zh. Usina
schoolgirl of Nazarbayev intellectual school,
Pavlodar, Kazakhstan

Summary

This article refers to significance and the outcome of the XXVIII world winter Universiade in the Republic of Kazakhstan

Keywords: The Universiade 2017, University sport, FISU, Universiade objects, winners and prize-winners of Kazakhstan.

УДК 394.2

АБАЙДЫҢ ЖАС ҰРПАҚҚА ҚАЛДЫРҒАН ӨСИЕТІ

Д.К. Оразалина

*Қазақ тілі және әдебиет пәндерінің мұғалімі,
№17 орта мектеп, Семей қаласы
Шығыс Қазақстан облысы*

Аңдатпа

Ұлы Абайдың терең толғаныстарынан туған гибратты ақыл – кеңестері ұрпақ тәрбиесінде өз құнын мәңгі жоймайды. Шығармаларындағы өзіне тән ғана зерттеу мәдениеті – ұрпағына қалдырған өшпейтін мұра.

Тірек сөздер: Қара сөз, білім, ғылым, оқу, тәрбие.

Ұлы ойшыл өз халқының педагогикалық ой – парасатын ақыл теңізі, жүрек қылынан өткізе келе, өзіне дейінгі әлем ойшылдарының еңбектерімен таныса отырып, келешек ұрпағына гибрат боларлық ой өрбітеді. Бүгінде Абай ата-

мыз туған халқының мақтанышына айналып отыр. Абай – қарапайым ұстаз емес, ұлттық дәрежедегі ұстаз. Абай халқының өмір сүрген ортасында бірге отырып, жан – жағына ұлылықпен қарай білген. Абайды ұлылықтың тұғырына қондырған халқының өткен – кеткен тарихы, өзінің өмір сүріп отырған ортасы, басқа елдермен туған халқын салыстыру арқылы, өзінің халқына жаңа дүниенің есігін ашады.

Абай өмір сүріп отырған дәуірдің отарлау саясатының күшейген кезі екені мәлім. Халықтар арасындағы достықты да ерте танып, адам баласының бәрін бауыр көруге үндейді. Өз халқының бойындағы ең жағымсыз қылықтар өрге бастырмай отырғанын ерте танып білді. Елді кейін шегіндіріп келе жатқан жағымсыз істерді таныды. Мәдениет, өнері озық елдердің негізгі басты ерекшеліктерінің не де екенінде танып- біліп көргендік жасауымен өз тұжырымдарын кейінгі ұрпаққа мұра етіп қолдандырды. Абай өз халқын қорлық өмірден шығарудың бірден – бір жолы ғылым деп таныды. Ең алдымен өзінің ғылымынан кеш қалғанын айта отырып, туған халқына, балаларына білім алуды өсиет етеді.

Абай ең алдымен жастардың алдында тұрған басты міндет – ғылым, білім үйрену жолы екенін атап көрсетті. Адам бойындағы қазынаның үлкені, әрбір жігерлі жастың талпынатын арманы ғылым болуы.

Үш – ақ нәрсе адамның қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек дей келе ақын:

Біреуінің күні жок, біреуінсіз,

Ғылым сол үшеуінің тілін білмек, – деп ғылымды аса жоғары бағалайды. Білім – ғылым үйренбекке талап қылушыларға: «Адам көңілі шын мейірленсе, білім – ғылымның өзі де мейірленеді, тезірек қолға түседі. ... Ғылымды үйренгенде ақиқат мақсатпен білмек үшін үйренбек керек. Басқаға бола үйренбе», – деп ескерту жасайды.

Абай білім – ғылым қуар жастарға білімнің мақсатын білу, ұлы адамдарға еліктеу керектігін айтып, ондай адамдардай болу жасөспірімдердің өмірлік мұратына айналсын деп білді.

Ондай болмақ қайда деп,

Айтпа ғылым сүйсеңіз.

Болмасаң да ұқсап бақ,

Бір ғалымды көрсеңіз.

Абай өз халқының бақытсыз ауыр өмірін тек білімсіздікпен деп түсінді: Ненің жақсы, ненің жаман, дүниеде не дұрыс, не қате, адамға не қажет, не залал – осының бәрін білімді адам толық біледі, өз өмірін жандандырады, өз

халқына пайдасы тиеді деп ұғынды. Жастардың бірінші міндеті ғылымға, білімге, білуге талпыну деп білді.

Көрген Абай ғылым үйренушілерді екі топқа бөледі. Бәрі – сол ғылымды ақиқат үшін, білу үшін үйренушілер де, екіншісі – бақас үшін, яғни біреуден озу, біреуден жоғары болу мақсатын көздеушілер. Біріншісі – сөз жоқ, нағыз ғалым, ғылымға таза берілген адам. Ал екіншісі ғылыми дәрежені жеке басының пайдасына біржолата бұратын, Абай заманынан бері келе жатқан, біздің заманымызда да кездесетін ғалымсымақтар.

Кемеңгер Абай ғылымды іздеп, тауып үйренген адамда енді бір мынадай қасиет керектігіне 32 – ші сөзінде былай мән береді. «Көрсеқызарлықпен, жеңілдікпен, я біреудің орынсыз сөзіне, я бір кез – келген қызыққа шайқалып қала берсең, мінездің еріктігі бұзылады. Алған мақсаттан таймайтын табанды болуды талап етеді:

*Әсемпаз болма әр неге,
Өнерпаз болсаң арқалан.
Сенде бір кірпіш дүниеге,*

Кетігін тап та бар қалан, – деп, ғылым қуған жастар әрнәрсеге көрсеқызар, желікпе, қызық қуғыш болмай, мақсатты болу, сол жолға өзін даярлау керектігін ескертеді.

Ал ғылымды кітап арқылы ғана игеруге болатынын және аңғартады, «Интернатта оқып жүр» деген еңбегінде:

*Артық ғылып кітапта
Ерінбей оқып көруге,* – дейді

Абай білім алуды, ғылым үйренуді жастық ісі деп қарайды:

*Жасымда ғылым бар деп ескермедім,
Пайдасын көре – тұра тексермедім.
Ер жеткенсоң түспеді уысыма,
Қолымды мезгілінен кеш сермедім.*

Немесе: *Жастықтың оты қайдасың,
Жүректі түртіп қозғамай?
Ғылымның біліп пайдасын,
Дүниенің көркін болжамай.*

Абай жасөспірімдерден көп үміт күтті, халықтың ілгері дамуына, жаңа заманға ие жастар екенін баса айтты. Жастар айналысар іс өмірлік мұратпен сай келуі керектігін ескертті.

37-ші сөзінде Абай адамның мансабын ақылынан төмен қояды. Ақылды, білімді адамды құрмет тұтады:

«Бақпен асқан патшадан,

Мимен асқан қара артық», – деп жастардың білімді болып, ғылымды игеруі арқасында халқына, ел – жұртына, заманына көп пайда келтіре алатынына кәміл сенеді.

Ұлы ойшыл надандықты, еріншектікті, зұлымдықты, «күллі адам баласын қор қылатын кеселдер», – деп есептейді. (38 – қарасөзінде)

Жұмысы жоқтық,

Тамағы тоқтық,

Аздырар адам баласын, – дей отырып, еңбекті сүймеушілік, жұмыссыздықтың адамды теріс жолға салатынын дәлелдейді.

Қазіргі кезде де жұмыссыз жүрген, сауда – саттықпен айналысын, жеңіл жүрісті кәсіп еткен жастарымызды жоққа шығару қиын. Ондай жастарға Абай адал еңбекті ұсынады.

Егіннің ебін,

Сауданың тегін,

Үйреніп, ойлап мал ізде, – деп ақыл береді. Абайдың жастарға үлгі етіп ұсынған адал еңбек, ар – ұят, ғылым, білім, қанағат, инабат, әділет, шапағат, шынайы достық қай дәуірде болсын көнермейтін, адамды қиыншылық атаулыдан аман алып шығар тіршіліктің тұтқасы, өмірдің нұсқасы, жастардың алға жетелеп жарық жұлдызы екені даусыз.

Ұлы Абайдың терең толғаныстарынан туған ғибратты ақыл – кеңестері ұрпақ тәрбиесінде өз құнын мәңгі жоймайды. Шығармаларындағы өзіне тән ғана зерттеу мәдениеті – ұрпағына қалдырған өшпейтін мұра. Бұған ақынның:

Өлді деуге бола ма, ойлаңдаршы,

Өлмейтұғын артына сөз қалдырған, – деген ой тұжырымы

кепіл бола алады.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н. Абай и наше время. Абай, наследники на перепутье / Н. Назарбаев. – Алматы, 1995.
2. Әуезов М. Абай Құнанбаев / М. Әуезов. – Алматы: Санат, 1995.
3. Григорьев Е.И. Прометей великой степи / Е.И. Григорьев. – Усть-Каменогорск, 2005.
4. Бітібаева Қ. Абай шығармашыларын оқыту / Қ. Бітібаева. – Алматы: Атамұра, 2003.
5. Құдайбергенова К.С. Құзырлылық табиғаты – тұлғаның өздік дамуында / К.С. Құдайбергенова. – Алматы, 2006.
6. Майтанов Б. Абай. Тарих, тұлға, уақыт / Б. Майтанов. – Алматы: Аруна, 2010. – 92 б.

Наказ Абая, оставленный молодому поколению

Д.К. Оразалина
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Средняя общеобразовательная школа №17»,
город Семей, ВКО

Аннотация

В данной статье рассмотрены философские и педагогические взгляды великого гуманиста Абая Кунанбаева на проблему нравственного воспитания. Особое внимание обращается на основополагающие общечеловеческие проблемы формирования нравственных принципов и нравственных ценностей в жизни каждого человека.

Ключевые слова: слова назидания, образование, наука, учение, воспитание, нравственность.

The younger generation of Abay was left by an order

D.K. Orazalina
teacher of Kazakh and literature
KGU «High Comprehensive School No. 17»,
city of Semey, VKO

Summary

The philosophical and pedagogical opinion of great humanist of Abai Kunanbaev are considered to the problem of moral education in this article. The special attention applies on the fundamental common to all mankind problems of moral principles and moral values in the everybody life.

Keywords: Words of edification, education, science, studies, education, morality.

УДК 37.026

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА
В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

А.А. Нуржанова

*учитель русского языка и литературы
КГУ «Приреченская средняя
общеобразовательная школа», ВКО*

Аннотация

Дидактическая игра – одна из наиболее действенных средств, способных вызвать интерес к занятиям по русскому языку. Цель игры: пробудить интерес к познанию, науке, книге, учению. В младшем школьном возрасте игра наряду с учением занимает важное место в развитии ребенка.

В статье рассматриваются различные виды дидактических игр: «Клички», «Шифровальщик», «Кто быстрее, кто точнее», «Собери слово».

Ключевые слова: дидактическая игра, младший школьный возраст, игровые приемы, активизация деятельности, снятие напряжения, устная речь.

Одним из наиболее действенных средств, способных вызвать интерес к занятиям по русскому языку, является дидактическая игра. Цель игры – пробудить интерес к познанию, науке, книге, учению. В младшем школьном возрасте игра наряду с учением занимает важное место в развитии ребенка. При включении детей в ситуацию дидактической игры интерес к учебной деятельности резко возрастает, изучаемый материал становится для них более доступным, работоспособность значительно повышается. Ведь то, что игра – это часть учебного процесса, ни для кого не секрет. Игра помогает формированию фонематического восприятия слова, обогащает ребенка новыми сведениями, активизирует мыслительную деятельность, внимание, а главное – стимулирует речь. В результате чего у детей появляется интерес к русскому языку. Не говоря уже о том, что дидактические игры по русскому языку способствуют формированию орфографической зоркости младшего школьника.

На протяжении нескольких лет работы в начальных классах я наблюдала, что занятия русским языком не всегда вызывают у учащихся интерес. Некоторые дети считают его скучным предметом. Нежелание заниматься русским языком порождает неграмотность. Я задумалась над тем, как пробудить интерес к занятиям, как повысить грамотность письма. Перечитала много литературы, проанализировала

свои уроки и пришла к выводу, что пробудить интерес к русскому языку можно, если систематически накапливать и отбирать увлекательный материал, способный привлечь внимание каждого ученика.

Приведу некоторые дидактические игры и игровые приемы, которые я применяю на своих уроках.

Итак, игра – не просто любимое занятие детей. Она способствует повышению эффективности учебного процесса, активизирует познавательную деятельность детей, является основой прочного и осмысленного усвоения программного материала по русскому языку.

Дидактическая игра: «Кто быстрее соберет вещи».

Цель игры: дифференциация шипящих звуков: ж, ш, ч, щ; активизировать внимание и мыслительную деятельность учащихся.

Оборудование: карточки с изображением предметов с шипящими звуками ж, ш, ч, щ; «чемоданчики» с соответствующими звуками – 4 шт.

Правила игры: Один из участников выходит к доске, выбирает любую карточку «предмет» и помещает ее в соответствующий «чемоданчик». Остальные учащиеся контролируют правильность выбора. Участвовать в игре могут все дети по очереди.

Дидактическая игра: «Кто быстрее, кто точнее».

Цель: Закрепить навык определения на слух слов с шипящими ж, ш, ч, щ и умение вычленять эти звуки.

Ведущий делит доску на 4 части, в каждой пишет шипящие согласные ж, ш, ч, щ. К доске вызывается 4 ученика, которые встают так, чтобы у каждого была четверть доски. Ведущий называет слова, начинающиеся с какой-нибудь из перечисленных букв. Один из учеников, стоящих у доски, у которого записана эта буква, записывает слово в свою графу. Затем остальные ученики поочередно называют придуманные на эти буквы слова. Стоящие у доски ученики, записывают каждый свое слово. Игра идет в быстром темпе. Дети контролируют запись на доске. В случае ошибки игра останавливается и исправляется неточность.

Дидактическая игра: «Будь внимателен».

Цель: активизировать память, внимание, словарный запас, опираясь на знание правил.

Из предложенных стихотворений выписать с сочетаниями жи, ши:

*1. Жили в хижине чижи,
Мыши, ежики, стрижи,
В гости к ним идут моржи
И жирафы, и ужю.*

2. Жилет, животное, живот,
 Жирафы, живопись, живет,
 Шиповник, шины, камыши,
 Машины и карандаши,
 Кружить, служить, дружить и жить,
 Спешит, смешит,
 Шипеть и шить.
 Все сочетания ЖИ и ШИ
 Только с буквой И пиши!

Дидактическая игра: «Словознайки, дай ответ».

Цель: определить уровень развития детей, развивать память, мышление, речь.

Детям предлагается за определенное время вспомнить и записать как можно больше пословиц и поговорок, загадок и четверостиший, в которых встречаются слова и заданное правило – «Правописание слов с сочетаниями жи, ши». Например, пословицы и поговорки:

Жизнь дана на добрые дела.

Шила в мешке не утаишь.

Поспешишь – людей насмешишь.

Жизнь прожить – не поле перейти.

Дружба как стекло, разобьешь – не склеишь.

Загадки:

Два березовых коня

Через лес несут меня.

Кони эти рыжие,

А зовут их... (лыжами).

Он высокий и пятнистый

С длинно, длинной шеей,

А питается он листьями,

Листьями деревьев (жираф).

Четверостишие:

Шила шубку – сшила юбку,

Шила шапку – сшила тапку!

Хорошая швея Наташа!

Дидактическая игра: «Одним словом».

Цель: активизировать словарный запас детей, развивать умение обобщать словосочетания в одно понятие.

Учащимся предлагается заменить сочетания слов и предложения одним словом, имеющим слоги ча, ща, чу.щу.

1. Обрубок дерева – ... (чурбан).

2. Шестьдесят минут – ... (час).
3. Густой частый лес – ... (чаща).
4. Хищная рыба с острыми зубами – ... (щука).
5. Из чего делают тяжелые сковородки – ... (чугун).
6. Прикрывать глаза от солнца – ... (щуриться).
7. Сосуд с ручкой и носиком для кипячения воды или заваривания чая – ... (чайник) и

Игра «Шифровальщики»

Цель: автоматизация звуков, развитие фонетико-фонематического восприятия, процессов анализа и синтеза, понимание смысла – различительной функции звука и буквы, обогащение словарного запаса учащихся, развитие логического мышления.

Ход: Играют в парах: один в роли шифровальщика, другой – отгадчика.

Шифровальщик задумывает слово и шифрует его. Играющие могут попробовать свои силы в расшифровке словосочетаний и предложений. Отгадчику предстоит не только отгадать слова, но и выбрать из каждой группы лишнее слово.

Например:

Аалтрек, лажок, раукжк, зоонкв (тарелка, ложка, кружка, звонок).

Оарз, страа, енкл, роамкша (роза, астра, клен, ромашка).

Плнаеат, здзеав, отрбиа, сген (планета, звезда, орбита, снег).

Игра «Клички»

Цель: формирование процесса словоизменения и словообразования, закрепление фонетического и грамматического разбора слов, правописание собственных имен.

Ход: Образуйте клички животных от следующих слов:

ШАР, СТРЕЛА, ОРЕЛ, РЫЖИЙ, ЗВЕЗДА

Составить предложения.

ШАРИК, СТРЕЛКА, ОРЛИК, РЫЖИК, ЗВЕЗДОЧКА

4. Детям очень нравятся такие задания, как:

Заменить словосочетания одним словом:

– промежуток времени в 60 минут,

– военнотружущий, стоящий на посту,

– ребенок, любящий сладкое,

– очень смешной фильм.

Распредели слова на две группы.

Найди родственные слова. Выдели корень.

Закончи предложения:

У Ромы и Жоры есть ... ..

Однажды они пошли ... ..

Вдруг из кустов ... ..

Потом ребята долго вспоминали как ... ..

Составь рассказ по опорным словам: зима, снежок, морозец, деревья, холод, снегири.

Проведение игры требует большого мастерства от учителя. Перед игрой учитель должен доступно изложить ее сюжет, распределить роли, поставить перед детьми познавательную задачу, подготовить необходимое оборудование, сделать нужные записи на доске. В игре в той или иной роли должен участвовать каждый ученик класса. Если у доски работает небольшое число учащихся, то все остальные должны выполнять роли контролеров, судей, учителей, консультантов и т. д. Характер деятельности учащихся в игре зависит от места игры на уроке, от ее места в системе уроков. Она может быть проведена на любом этапе урока и на уроке каждого типа. Важно подбирать игры на разные виды деятельности – исполнительную, воспроизводящую, контролирующую и поисковую. В игре следует продумывать не только характер деятельности детей, но и организованную сторону, характер управления игрой. С этой целью следует использовать такие простейшие средства обратной связи, как сигнальные карточки (кружок зеленого цвета с одной стороны и кружок красного с другой) или разрезные цифры, или математическое лото. Все это служит средством активизации детей в игре. В большинство игр полезно вносить элементы соревнования, что также повышает активность детей в процессе обучения математике. На каждом уроке необходимо создать такую учебную ситуацию, которая позволила бы каждому ребенку проявить себя. Такую ситуацию помогает создать игра, которая способствует развитию познавательной деятельности и воспитанию нравственных начал. Игры или несколько игровых моментов, подобранных на одну тему, тесно связанных с материалом учебника, дают большой результат. У ребенка в начальной школе фантазия развита настолько, что позволяет ему оказываться там, куда приглашает игра, он принимает те условия, которые ставит перед ним учитель, организуя игру.

Нравятся ребятам следующие дидактические игры: – Игра «Рыбалка». – Круговые примеры. – «Кто быстрее?». – «Найди ошибку». – «Недописанный пример». – «Закодированный ответ». – «Математическое домино». – «Игра в снежки (мячик)». – «Собери картинку». – «Эстафета». – «Яблонька». Детям дается задание – выбрать те яблоки, на которых записаны примеры, например с ответом

Разнообразие приемов и методов повышает познавательный интерес учащихся к учению, умственную активность, снижает утомляемость. Игровые приемы оказывают помощь учителю в организации увлекательной работы с детьми, развитии творческой активности, учебной мотивации учащихся.

Ценность таких игр заключается в том, что на их материале можно отрабатывать также скорость чтения, слоговой состав слова, развивать орфографическую зоркость и многое другое.

Важная роль занимательных дидактических игр состоит еще и в том, что они способствуют снятию напряжения и страха при письме у детей, чувствующих свою собственную несостоятельность, создает положительный эмоциональный настрой в ходе урока.

Ребенок с удовольствием выполняет любые задания и упражнения учителя. И учитель, таким образом, стимулирует правильную речь ученика как устную, так и письменную.

Список литературы

1. *Архипова Е.В. Русский язык и развитие речи / Е.В. Архипова. – СПб.: Литература, 2005.*
2. *Бабанский Ю.К. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических институтов / Ю.К. Бабанский, В.А. Сластенин, И.А. Сорокин и др. – М.: Просвещение, 1988.*
3. *Горелова И.В. Применение дидактической игры на уроках русского языка в начальной школе / И.В. Горелова // Молодой ученый. – 2015. – №1.2. – С. 11-13.*
4. *Дубова Т.А. Дидактическая игра «Иду в гости» на уроках русского языка / Т.А. Дубова // Начальная школа. – 2001. – №11.*
5. *Капустина Н.Г. Познавательный интерес младших школьников / Н.Г. Капустина // Начальная школа полюс до и после. – 2005. – №2.*
6. *Карпова Е.В. Дидактические игры в начальный период обучения: популярное пособие / Е.В. Карпова. – Ярославль: Академия развития, 1997.*
7. *Козлова О.А. Роль современных дидактических игр в развитии познавательных интересов и способностей младших школьников / О.А. Козлова // Начальная школа. – 2004. – №1.*

Бастауыш мектепте орыс тілі сабақтарына арналған дидактикалық ойындар

А.А. Нуржанова
орыс тілі және әдебиет мұғалімі
Приреченская жалпы білім беретін мектеп, ШҚО

Аңдатпа

Дидактикалық ойын – оқушылардың орыс тілі сабағына қызығушылықтарын арттыра білетін пәрменді құралдарының бірі болып табылады. Ойынның мақсаты оқушылардың білімге, ғылымға, кітапқа, оқуға сүйіспеншілігін ояту. Кіші мектеп жасында ойын баланың дамуында маңызды орын алады. Мақалада дидактикалық ойындардың бірқатар түрлері қарастырылған: «Атаулар», «Шифрлаушы», «Кім жылдам, кім дәлірек», «Сөз жина».

Тірек сөздер: дидактикалық ойын, кіші мектеп жасы, ойын әдістері, іс-әрекет белсенділігі.

Didactic games on russian language lessons in the elementary school

A.A. Nurzhanova

Teacher of Russian language and literature

KSU «Prirechenskaya middle Comprehensive school», East Kazakhstan region

Summary

Didactic game – one of the most effective facilities able to cause interest in employments on Russian. The aim of game to wake up interest in cognition, science, book and studies. The game with studies occupies an important place in development of pupil in his childhood. The different types of didactic games are examined in the article: the «Names», «Cryptographer», «Who is quicker, who more precisely», «Collect a word».

Keywords: didactic game, midchildhood, playing receptions, activation of activity, deenergization, spoken language.

УДК 37.022

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА
ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Т.А. Сағатбекова

***Математика пәнінің мұғалімі, ШҚО, Аягөз ауданы
«Оспанқұл Менайқұлы атындағы жалпы білім
беретін орта мектеп» КММ***

Аңдатпа

Мақалада функционалдық сауаттылық, математикалық функционалдық сауаттылыққа анықтама берілген, оқушылардың бойында математикалық функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мәселелері тұжырымдалған және осы мәселелерді шешу жолдары көрсетілген.

Тірек сөздер: функционалдық сауаттылық, математикалық функционалдық сауаттылық, шешу жолдары, математикалық құзыреттілік.

Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр. Елдің білім беру жүйесі терең де сатылы стратегиялық жаңғырту кезеңін бастан өткеруде.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім беру процесінің негізі болып табылады. Қазақстанда кеңестік кезеңнен кейінгі кеңістікте алғаш рет 2012–2016 жылдарға арналған функционалдық сауаттылықты дамытудың Ұлттық іс – қимыл жоспары дайындалды. Онда оқушылардың құзыреттілік біліктерін, алған білімдерін шынайы өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білу қабілеттерін дамыту көзделген.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында стратегиялық жаңғырту барлық саланы, сонымен қатар, білімді де түрлендіруді қажет ететінін атап көрсетті. Осы орайда, өскелең ұрпақтың сапалы білім алуының маңызы зор.

Ел үшін маңызды осы стратегиялық міндеттерді шешу жағдайында тұлғаның ынталылығы, шығармашылықпен ойлауы мен дәстүрлі емес шешім қабылдау қабілеттері, кәсіби жол таңдау білігі, өмір бойы білім алуға даярлығы – оның басты функционалдық қасиеттері болып табылады. Аталған функционалдық біліктер мектеп және отбасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік;
- шығармашылық тұрғыда ойлау;
- шешім қабылдай алу;
- өз кәсібін дұрыс таңдай алу;
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бүгінгі күн талабына сай жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, қызығушылығы бар адамды мектеп табалдырығынан дайындап шығарудың ең бір тиімді тәсілі ол – оқытудағы математикалық сауаттылық.

Математикалық сауаттылық:

- математиканың әлемдегі рөлін анықтау және түсіну;
- әртүрлі формада берілген сандық ақпараттарды оқу, талдау, түсіндіріп беру;
- дұрыс негізделген математикалық пайымдаулар айту;

– есептерді шығарудың тиімді тәсілдерін табу, орындау, өзін-өзі тексеру, өмірмен байланыстыру;

– математикалық білімді өмірлік жағдаяттарда кездесетін түрлі мәселелерді шешуде еркін қолдану.

Оқушылардың математикалық сауаттылығының қалыптасуы «математикалық құзыреттіліктің» даму деңгейлерімен (танымдық салалармен) сипатталады:

– білу (еске түсіру);

– қолдану (байланыстарды орнату);

– ойлау (пайымдау).

Математикалық құзыреттілік – нәтижелерді түсіндіру, талдау және түрлендіру, математикалық модель құрастыру, қатынастарды анықтау, шынайы өмірде пайда болған мәселелерді шешу үшін математиканы дәлме-дәл қолдану қабілеттілігі.

Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар: «Алған білімдері мен біліктерін практикалық қызметтерінде және күнделікті өмірлерінде:

– қажеттілігіне қарай анықтамалық материалдарды және қарапайым есептеуіш құралдарды пайдаланып, формулалар бойынша тәжірибелік есептеулер жүргізу;

– ең қарапайым математикалық моделдерді құрастыру және зерттеу;

– нақты байланыстарды функцияның көмегімен суреттеу және зерттеу, оларды график түрінде беру; нақты үдерістердің графиктерін түсіндіру;

– геометриялық, физикалық, экономикалық және т. б. мазмұнды қолданбалы есептерді шешу;

– диаграмма, графиктер, статистикалық сипаттағы ақпараттарды, сандық мәліметтерді танып білу, талдау;

– оқып игерілген формулалар мен фигуралардың қасиеттері негізінде қарапайым тәжірибелік жағдайларды зерттеу (моделдеу);

– шынайы объектілердің ұзындықтарын, аудандарын және көлемдерін есептеу».

Математикалық құзыреттіліктің деңгейлері (танымдық салалар):

Білу (еске түсіру):

Терминдерді, сандарды қасиеттері бойынша суреттеу және есептеу; график пен кестеден мәліметтерді алу; құралдарды қолдану; классификациалау, математикалық объектілерді танып білу.

Қолдану (байланыстарды орнату):

Нәтижелі шешу тәсілін таңдау; математикалық ақпаратты талдау және көрсету; модельдеу; тізбекке байланысты тапсырмаларды орындау; стандартты есептерді шешу.

Ойлау (пайымдау, тұжырымдау):

Объектілердің арасындағы тәуелділікке талдау жасау; қорытындылау, әртүрлі шешу жолдарын синтездеу; дұрыс/бұрыс айтылғандарды дәлелдеу; стандартты емес есептерді шешу.

Зерттеу тұжырымдамасына сәйкес әрбір тапсырма математиканың мазмұнды бөлімдерінің біріне сәйкес келеді:

- сандар;
- кеңістік және форма;
- өзгерістер мен қатынастар;
- белгісіздік.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда PISA есептерін қолданудың тиімділігі:

PISA зерттеуіндегі математикалық тапсырмалар нақты өмірлік мәселелерге жақын, қоршаған өмірдің түрлі аспектілерімен байланысты және өз шешімдері үшін математикалық талдауды талап ететін, мектептің өмірі, қоғам, оқушының жеке өмірі, кәсіби қызметі, спорт және тағы басқалар туралы мәлімет ұсынады.

Математика сабағындағы негізгі сауаттылыққа мыналар жатады :

1. Математика – ғылым болмысынан балама ұғымдар. Сондықтан да математика барлық ғылымдардың логикалық негізі – күре тамыры ретінде қарастырылады.

2. Математика ең алдымен оқушылардың дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады және оны шыңдай түседі.

3. «Математикалық сауаттылық» ауызша, жазбаша қабілеттерін қалыптастыру арқылы оқушының «математикалық сауаттылықты» меңгере білу қабілетін шыңдайды.

4. Математика әлемде болып жатқан түрлі құбылысты, жаңалықты дұрыс қабылдап, түсінуге көмектеседі.

5. Математиканың болашақ тұлғаны моральдық, эстетикалық және этикалық тұрғыдан қалыптастыруда да тәрбиелік мәні бар.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру үшін:

- теорияны білу, оны логикамен ұштастыру;
- есепті шығаруда тиімді жағын көруге баулу;
- математикалық сайыс сабақ, пән кеші, апталықтарды математиканың даму тарихымен байланыстыру;

– Ақпараттық оқыту технологиясынан математика сабақтарында интерактивтік тақтаны қолдану. Интерактивті тақта арқылы оқушылар жаңа материалдарды арнаулы бағдарламалар көмегімен мүмкіндігінше меңгерумен қатар функциональдық сауаттылығы да артады.

Қазіргі таңдағы ақпараттандырылған заманда сабақта интерактивті тақтаны тиімді пайдалана отырып, оқушының білім сапасын шығармашылық негізінде арттыру – өмір талабы. Ол үшін мұғалім тиімді интерактивті әдістер арқылы проблемалық ситуациялар туғызып, оқушылардың топтық жұмысының нәтижесінде олардың өз бетімен тақырыпты түсінуге қолайлы жағдай туғызады, танымдық қызметін басқарып, ілгері жетелеп отырады. Соңында оқушылар өздері қорытындысын шығарып, практикалық жұмыстармен бекітеді.

Жаңа технологияның тиімді әдіс- тәсілдерін ұрпақтың бойына сіңірте білу – ұстаздардың басты міндеті.

Жаңа технологияның тиімділігі сол, оқушы:

- мақсат қоюға үйренеді;
- есте сақтау қабілеттері дамиды;
- басқалармен бірігіп жұмыс жасайды;
- кітаппен жұмыс жасауға үйренеді;
- қатарынан қалмауға тырысады;
- дарынды оқушылар өз қабілеттерін одан әрі бекіте түседі;
- әлсіздер оқуға ниет білдіріп, өзіне деген сенімсіздіктен арылады.
- күшті сыныптарда оқуға деген ынта артады.
- білім дәрежесі бірдей сыныптарда оқу жеңілдейді
- өздігінен жұмыс істеуге дағдыланады

Мұғалім:

- жүйелі тапсырма беруге ұмтылады;
- оқушыны жан-жақты танып біледі;
- қарым қатынас орнатады;
- оқушылардың өзара әрекеттесуіне жол ашады;
- оларға шығармашылық еркіндік беріледі.

Біздің заманымыз ғылым мен техниканың ғарыштап дамыған кезеңі, біз ұстаздар сол заманмен бірдей қадам басуға міндеттіміз, себебі біз адам тағдырына, бала тағдырына жауаптымыз.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012–2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары // Қосымша білім және тәрбие. – 2012. – №3. – 4-13 б.

2. Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // Ресми мәтін. – Астана: Әділет, 2012. – 14 б.; Назарбаев Н.Ә. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 10 шілде.

3. Назарбаев Н.Ә. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 28 қаңтар.

4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // Ресми мәтін. – Астана, 2012. – 114 б.

5. Валиева М. Білім беру мекемесіндегі мұғалім қызметінің ұйымдастырылу бағыттары: әдістемелік нұсқау / М. Валиева. – Алматы: ОПКБАЙ, 2012.

6. Әлімов А.Қ. Оқытуда интербелсенді әдістерді қолдану / А.Қ. Әлімов. – Алматы, 2012.

7. Интернет қоры: <http://bilimdiler.kz>.

Развитие функциональной грамотности на уроках математики

Т.А. Сағатбекова
учитель математики СОШ им. О. Менаякулы,
Аягоз, ВКО

Аннотация

В статье отражены такие понятия, как функциональная грамотность, функциональная математическая грамотность, сформулирована проблема формирования функциональной математической грамотности учащихся, представлен один из вариантов решения данной проблемы.

Ключевые слова: функциональная грамотность, математическая грамотность, пути решения, элементарная математическая модель, математическая компетентность.

Development of functional literacy in math lessons

T.A. Sagatbekova
Teacher of Mathematics. O. Menayakuly,
Ayagoz, East Kazakhstan region

Summary

Functional literacy, functional mathematical literacy are reflected in this article, the problem of forming of functional mathematical literacy of students is set forth, one of variants of decision is presented.

Keywords: functional literacy, mathematical literacy, ways of decision, elementary mathematical model, mathematical competence.

1. Жұрналға педагогика ғылымдарының барлық салалары бойынша 2 данамен компьютерде терілген, бір жарым жоларалық жиілікпен беттің бір жағына барлық шетінен 3 см орын қалдырып басылған мақалалардың қолжазбалары және «OpenOffice.org 3.0 Writer үшін» мәтін редакторындағы толық материалдарының дискеті қабылданады (кегль –12 пункт, гарнитура – Times New Roman/KZ Times New Roman).

2. Мақалаға барлық авторлардың қолы қойылады. Аңдатпаны, әдебиеттерді, кестелер мен суреттерді қоса есептегенде қолжазбаның жалпы көлемі 8–10 беттен аспауы керек.

3. Ғылыми дәрежелері жоқ авторлардың мақалалары ғылым докторының не ғылым кандидатының пікірімен бірге берілуі керек.

4. Мақалалар төмендегі ерекше талаптарды қатаң сақтауды қажет етеді:

– ОӘК – ондық әмбебап кестесі бойынша;

– мақаланың аты: кегль – 14, гарнитура Times New Roman (орыс, ағылшын және неміс тілдеріндегі мәтін үшін), KZ Times New Roman (қазақ тілі үшін тақырыптың аты ерекше жазу арқылы, тақырып аты ортасында болуы керек;

– мақаланың атауы, автордың ата тегі, авторлар туралы мәлімет, мақаланың аңдатпасы және кілтті сөздер қазақ, орыс және ағылшын тілдерде беріледі;

– автор(лар)дың аты-жөн(дер)і, мекеменің толық аты: кегль – 12, гарнитура Arial (орыс ағылшын және неміс тілінде), KZ Arial (қазақша мәтіндерге), азат жол ортасында болуы керек;

– Аңдатпа: кегль – 12 пункт, гарнитура Times New Roman / KZ Times New Roman қазақ және ағылшын тілдерінде (ағылшынша және немісше мәтіндер үшін), орыс және ағылшын тілдерінде (қазақша мәтіндер үшін), қазақ және орыс тілдерінде (ағылшынша мәтіндер үшін);

– мақала мәтіні: кегль – 12 пункті, гарнитура Times New Roman (орысша, ағылшынша және немісше мәтіндер үшін), KZ Times New Roman (қазақша мәтіндер үшін), бір жарым жоларалық интервал;

– қолданылған әдебиеттер тізімі (сілтеме мен ескертулер қолжазбадағы нөмірлерімен және квадрат жақшада беріледі) әдебиеттер тізімі МемСТ 7.1–84 талаптарына сәйкес жасалуы керек.

Мысалы:

Әдебиеттер:

1. Автор. Мақаланың аты. // Жұрнал аты. Басылған жылы. Том (мысалы, 26-том) – нөмірі (мысалы, №3) – беттері (мысалы, 34-бет немесе 15–24 беттер).

2. Андреева С.А. Кітаптың аты. Басылған жылы (Мысалы, – М:) Баспа (мысалы, Ғылым) басылған жылы. Кітаптың жалпы бет саны (мысалы, 239 б.) немесе нақты беті (мысалы, 67-б.)

3. Петров И.И. Диссертация аты: пед. ғыл-ның канд. дисс. – М: Институттың аты, жылы. Бет саны.

4. С. Christopoulos, The transmission – Line Modelling (ТМЬ) Method, Piscataway, NJ: IEEE Press, 1995.

Бөлек бетте автор жөнінде (қағазға басылған және электронды түрде) мәліметтер беріледі:

– аты-жөні толығымен, ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағы, жұмыс орны, («Біздің авторларымыз» бөлімінде жариялау үшін) мақала тілінде терілуі керек;

– толық пошталық мекенжайлары, қызмет және үй телефондары, E-mail (редакцияның авторлармен байланыс жасауы үшін, жарияланбайды);

4. Иллюстрациялар. Суреттер мен сурет жазбалары бөлек беріледі және мақала мәтініне енгізілмейді. Әр суреттің артында оның нөмірі, аты, автордың тегі, мақаланың аты болуы керек.

Дискетте суреттер мен иллюстрациялардың TIF немесе JPG (жерек форматында кемінде файл 600 dpi рұқсатымен беріледі (файлдар атаулары «1-сурет», «2-сурет», «3-сурет» және т.б.).

5. Математикалық формулалар Microsoft Word Equation 3 немесе MathType формуласы сияқты (әр формула – бір объект) тіркелуі керек. Сілтемелері бар формулалар ғана нөмірленеді.

6. Автор мақалаға қатысты шектеулерді ескереді, сондай-ақ мақала мазмұны үшін жауап береді.

7. Редакция әдеби стильдік өңдеумен айналыспайды. Қолжазба мен дискеттер қайтарылмайды. Талапқа сай келмейтін мақалалар басуға жіберілмейді және авторға қайтарылады.

8. Материалдар, қолжазба және диск мына мекенжайға жіберілуі керек:

140002, Қазақстан Республикасы, Павлодар қаласы, Мир көшесі, 60 үй.

Павлодар мемлекеттік педагогикалық институты

Ғылыми-баспа орталығы

Тел. (7182) 32–48–04

факс: (7182) 34–42–22

e-mail rio@ppkkz.

1. В журнал принимаются рукописи статей по всем направлениям педагогических наук в двух экземплярах, набранные на компьютере, напечатанные на одной стороне листа с полуторным межстрочным интервалом, с полями 3 см со всех сторон листа, и дискета со всеми материалами в текстовом редакторе «OpenOffice.org 3.0 Writer» (кегель – 12 пунктов, гарнитура – Times New Roman / KZ Times New Roman).

2. Статья подписывается всеми авторами. Общий объем рукописи, включая аннотацию, литературу, таблицы и рисунки, не должен превышать 8–10 страниц. Минимальный объем рукописи должен составлять 5–6 стр.

3. Статья должна сопровождаться рецензией доктора или кандидата наук для авторов, не имеющих ученой степени.

4. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

– УДК по таблицам универсальной десятичной классификации;

– название статьи: кегель – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman Cyr (для русских, английских и немецких текстов), KZ Times New Roman (для казахских текстов), абзац центрованный;

– в сведениях об авторах следует указывать фамилию, имя, отчество полностью, полное название учреждения, кафедры, звание, должность: кегель – 12 пунктов, гарнитура – Arial (для русских, английских и немецких текстов), KZ Arial (для казахских текстов), абзац центрованный;

– аннотация статьи и ключевые слова: кегель – 12 пунктов, гарнитура – Times New Roman /KZ Times New Roman;

– название статьи, фамилия автора, сведения о нем, аннотация статьи и ключевые слова предоставляются на казахском, русском и английском языках;

– текст статьи; кегель – 12 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русских, английских и немецких текстов), KZ Times New Roman (для казахских текстов), полуторный межстрочный интервал;

– таблицы и схемы должны сопровождаться названиями и нумерацией;

– литература в литературных источниках печатается по мере употребления в рукописи;

– изречения авторов должны сопровождаться сносками [1, 38], где 38 – страница, источник 1; количество сносок должно соответствовать количеству литературных источников;

– список использованной литературы (ссылки и примечания в рукописи обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки). Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.1–84. Например:

Список литературы

1. Автор. Название статьи // Название журнала. Год издания. Том (например, Т. 26). – номер (например, №3). – страница (например, С. 34 или С. 15–24).

2. Андреева С.А. Название книги. Место издания (например, – М.:) Издательство (например, Наука,) год издания. Общее число страниц в книге (например, 239 с.) или конкретная страница (например, С. 67.)

3. Петров И.И. Название диссертации: дис. канд. пед. наук. М.: Название института, год. Число страниц.

4. С.Christopoulos, The transmission Line Modelling (TML) Metod, Piscataway, NJ: IEEE Press, 1995.

На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе:

– Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы, набранные на языке статьи;

– полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

4. Иллюстрации. Перечень рисунков и подрисовочные надписи к ним представляют отдельно и в общий текст статьи не включают. На обратной стороне каждого рисунка следует указать его номер, название рисунка, фамилию автора, название статьи. На дискете рисунки и иллюстрации в формате TIF или JPG с разрешением не менее 600 dpi (файлы с названием «Рис. 1», «Рис. 2», «Рис. 3» и т.д.).

5. Математические формулы должны быть набраны как MicrosoftWord Equation 3 или MathType (каждая формула – один объект). Нумеровать следует лишь те формулы, на которые имеются ссылки.

6. Автор просматривает и визирует гранки статьи и несет ответственность за содержание статьи.

7. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи и диски не возвращаются. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

8. Рукопись и диск с материалами следует направлять по адресу:

140002, Республика Казахстан, г. Павлодар, ул. Мира, 60
Павлодарский государственный педагогический институт
Научно-издательский центр.
Тел. (7182) 32–48–04
факс: (7182) 34–42–22
e-mail rio@ppkkz.

РЕКВИЗИТЫ

РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт» МОН РК

БИН 040340005741

РНН 451500220232

ИИК KZ109260501163654000

АО «Казкоммерцбанк»

БИК KZKOKZKX

ОКПО 40200973

КБЕ 16

РГП на ПХВ «Павлодарский государственный педагогический институт» МОН РК

БИН 040340005741

ИИК KZ609650000061536309

АО «Forte Bank»

БИК IRTYKZKA

ОКПО 40200973

КБЕ 16

КНП 861

Компьютерде терген: С. Пилипенко

Корректорлар: Р. Қайсарина, С. Әбдуалиева

Теруге 24.11.2017 ж. жіберілді. Басуға 18.12.2017 ж. қол қойылды.

Форматы 70×100 1/16. Кітап-журнал қағазы.

Көлемі 3,0 шартты б.т. Таралымы 300 дана.

Бағасы келісім бойынша.

Тапсырыс № 1128

Компьютерная верстка: С. Пилипенко

Корректоры: Р. Кайсарина, С. Абдуалиева

Сдано в набор 24.11.2017 г. Подписано в печать 18.12.2017 г.

Формат 70×100 1/16. Бумага книжно-журнальная.

Объем 3,0 уч.-изд. л. Тираж 300 экз.

Цена договорная.

Заказ № 1128

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского государственного педагогического института
140002, г. Павлодар, ул. Мира, 60.
E-mail: <http://www.ppi.kz/>